

dr Arkadiusz Lewandowski
Wydział Nauk o Polityce i Administracji
Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy

Autoreferat

1. Imię i nazwisko

Arkadiusz Lewandowski

2. Posiadane dyplomy i stopnie naukowe

Tytuł zawodowy **magistra** na kierunku **politologia** (specjalność samorządowa) uzyskałem w **2009** roku na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pracę magisterską pod tytułem *Rola środowisk konserwatywnych w Akcji Wyborczej „Solidarność” w latach 1997-2001* napisałem pod kierunkiem prof. dr. hab. Witolda Wojdyły.

W dniu 11 czerwca **2013** roku uzyskałem **stopień naukowy doktora nauk społecznych w zakresie nauk o polityce**, nadany uchwałą Rady Wydziału Politologii i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, na podstawie obrony z wyróżnieniem rozprawy doktorskiej pt. *Akcja Wyborcza Solidarność – studium powstania i upadku ugrupowania koalicyjnego*. Promotorem w przewodzie doktorskim był prof. dr hab. Witold Wojdyło, a recenzentami prof. dr hab. Michał Śliwa (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) oraz prof. dr hab. Michał Strzelecki (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu).

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk społecznych w zakresie nauk o polityce pracowałem w roli wykładowcy w Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu (lata 2013-2014) oraz Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Płocku (2014-2016). W roku 2016 zostałem zatrudniony na stanowisku adiunkta w Mazowieckiej Uczelni Publicznej w Płocku (obecnie Akademia Mazowiecka w Płocku) w Zakładzie Nauk o Polityce i Administracji, gdzie pracowałem do 2020 roku.

Od 1.10.2020 roku jestem zatrudniony na stanowisku adiunkta na Wydziale Nauk o Polityce i Administracji Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (Katedra Teorii Polityki i Zarządzania Sferą Publiczną).

Ponadto od października 2022 w ramach umowy zlecenia współpracuję z Państwową Akademią Nauk Stosowanych we Włocławku.

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 r. poz. 85 z późn. zm.)

Zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2020 r. poz. 85 z późn. zm.) jako osiągnięcie naukowe stanowiące podstawę do ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wskazuję cykl publikacji zatytułowany:

Kryzys demokracji liberalnej w Polsce jako środowisko populistycznej polityki Prawa i Sprawiedliwości

na który składa się czternaście powiązanych tematycznie tekstów, w tym trzynaście artykułów (z czego trzy współautorskie) opublikowanych w recenzowanych krajowych i zagranicznych czasopismach naukowych w języku polskim oraz angielskim, a także jeden rozdział z recenzowanej monografii wieloautorskiej.

Część I. Populistyczna polityka a kryzys demokracji liberalnej. Założenia teoretyczne

- 1) Lewandowski A., *Wokół pojęcia wroga – między antagonistyczną a agonistyczną wizją polityki*, [w:] *Ponowoczesność w poszukiwaniu nowej wizji polityki*, red. B. Michalak, Ł. Dominiak, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2012, s. 89-104.
- 2) Lewandowski A., *Uwarunkowania politycznej kontestacji w perspektywie studiów nad kryzysem demokracji liberalnej*, „Teoria Polityki” 2023, nr 7, s. 101-119. DOI: 10.4467/25440845TP.23.006.17519
- 3) Lewandowski A., *Endogenne źródła kryzysu demokracji liberalnej jako przedmiot badań*, „Horyzonty Polityki” 2022, Vol. 13, Nr 44, s. 85-104. DOI:10.35765/HP.2299

- 4) Lewandowski A., *Roger Eatwell, Matthew Goodwin, Narodowy populizm. Zamach na liberalną demokrację*. Wydawnictwo Sonia Draga, Katowice 2020, „Świat Idei i Polityki” 2021, t. 20, s. 197-207. DOI:10.34767/SIIP.2021.01.11 (artykuł recenzyjny).
- 5) Lewandowski A., *Elitist Democracy as the Root of Populist Counter-Revolution: A Theoretical Approach*, „Historia i Polityka” 2021, 38(45), ss. 145-155. DOI:10.12775/HiP.2021.039
- 6) Lewandowski A., *Polityczna imitacja jako źródło współczesnej kontrrewolucji w postkomunistycznej Europie – próba ujęcia teoriopolitycznego*, „Polityka i Społeczeństwo” 2021, 2(19), ss. 86-103. DOI: 10.15584/polispol.2021.2.6
- 7) Lewandowski A., *Imitacja, deprywacja, kontrrewolucja... W poszukiwaniu nieoczywistych źródeł wojny plemion?*, „Dyskurs i Dialog” 2021, nr 8(2), s. 9-26.
- 8) Lewandowski A., *Populistyczny wyborca jako obiekt demoliberalnego wykluczenia. Przyczynek do dyskusji*, „Dyskurs i Dialog” 2022 (1), s. 47-64.

Część II. Populistyczna polityka na przykładzie Prawa i Sprawiedliwości

- 9) Lewandowski A., Polakowski M., *Post-communist populism in Poland: the case of the Law and Justice party*, „Ethnopolitics” 2023 (online first), DOI:10.1080/17449057.2023.2194111
- 10) Lewandowski A., Polakowski M., *Elites vs. the People: Populism in the Political Thought of Law and Justice*, „Annales UMCS, Sectio K” 2018, XXV, 2, s. 145-163, DOI:10.17951/k.2018.25.2.145
- 11) Lewandowski A., *Zagrożona tożsamość jako element narodowego populizmu. Przypadek politycznego stylu Prawa i Sprawiedliwości*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica” 2022, nr 29.
- 12) Lewandowski A., *Cultural security in the political programmes of Law and Justice*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2017, nr 56, s. 21-33. DOI:10.15804/athena.2017.56.02
- 13) Lewandowski A., *Subiektywna deprywacja jako determinanta działań Prawa i Sprawiedliwości. Przypadek programu Polski Ład*, „Polityka i Społeczeństwo” 2022, 1(20), ss. 106-121, DOI: 10.15584/polispol.2022.1.8

- 14) Lewandowski A., Tomaszewski P., *Koncepcje rozwoju integracji europejskiej na podstawie informacji ministrów spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej (2012-2019)*, „Przegląd Sejmowy” 2021, nr 2(163), s. 151-179. DOI:10.31268/PS.2021.18

Podjęcie zawartych w tytule osiągnięcia zagadnień kryzysu demokracji oraz współczesnego populizmu wynika z przekonania o **istotności** tychże zjawisk dla funkcjonowania systemów politycznych oraz polityki. Problematyka kondycji demokracji stanowi bowiem zasadnicze tło dla pytań o kształt współczesnej polityki, jak również punkt wyjścia dla rozważań o jej przyszłości. Ponadto badania i analizy nad tymi zjawiskami mają znaczenie dla **poszerzania wiedzy** w zakresie nauk o polityce i administracji zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym. Można wręcz założyć, że od ustaleń jakie zapadną w ramach studiów nad kryzysem demokracji, uzależniona jest skuteczność i jakość nauk o polityce i administracji w kolejnych latach.

Badania zarówno kryzysu demokracji, jak i współczesnego populizmu stanowią w ostatnich latach jedno z głównych obszarów zainteresowania nauk o polityce i administracji, czego wyrazem jest wielość publikacji na ten temat. Zagadnieniem tym zajmowali się lub nadal zajmują tacy badacze jak m.in. Attila Ágh, Andrzej Antoszewski, András Biro-Nagy, Roger Eatwell, Matthew Goodwin, Agnieszka Kasińska, Joshua Kurlantzick, Steven Levitsky, Yascha Mounk, Jan-Werner Müller, Adam Przeworski, David Runciman, Ruth Wodak, Daniel Ziblatt, Jan Zielonka. Aktywność licznego grona autorów w wymienionym obszarze badawczym pozwala mówić o wyodrębnionych studiach nad kryzysem demokracji liberalnej. Wzmoczone zainteresowanie tematem generuje jednakże wielość perspektyw teoretycznych i dyskusji. W ramach studiów nad kryzysem demokracji mamy zatem do czynienia z czymś, co można określić tendencją dążenia ku badaniom hermeneutycznym, w ramach których dochodzi do sporów na tle pojęć czy też perspektyw.

Pogłębiona analiza literatury prowadzi do wniosku, że naukowe dyskusje skupione na kondycji współczesnej demokracji wymagają **systematyzacji i teoretycznego namysłu**. Potrzeba ta wynika z faktu, że problem kryzysu demokracji jest zjawiskiem wielowątkowym i wieloaspektowym. Badacze prowadzący badania nad tym zagadnieniem często koncentrują się na określonych wycinkach tegoż zjawiska, takich jak jego przyczyny, konsekwencje, przebieg czy też wybrane emanacje. Istotnym problemem, utrudniającym naukową dyskusję nad wymienionym tematem jest także chaos terminologiczny. Można niekiedy odnieść wrażenie, że występująca w dyskursie naukowym różnorodność nazw i określeń prowadzi do

niepożądanego i niemającego merytorycznego uzasadnienia wzajemnego niezrozumienia i w konsekwencji braku dialogu między różnymi stanowiskami. Przeprowadzony wnikliwy przegląd literatury uwidacznia, że mamy do czynienia z takimi określeniami jak kryzys, zmierzch, koniec czy też śmierć demokracji. W studiach i analizach wielu badaczy możemy też czytać o upadku, zawieszeniu, ześlizgiwaniu się demokracji liberalnej, co jednocześnie nie musi oznaczać, że pod tymi różnorodnymi kategoriami ukryte są różne procesy i stadia kondycji demokracji. Zdecydowanie można stwierdzić, że wręcz przeciwnie – różnorodne określenia odnoszą się do tego samego zjawiska.

Wymienione uwarunkowania współczesnych studiów nad kryzysem demokracji skłoniły mnie do wniosku o **potrzebie systematyzacji** dotychczasowych ustaleń oraz metateoretycznej refleksji nad podejściami badawczymi, jakie dominują w obrębie studiów nad demokracją. Znaczenie tych rozważań wzmacnia również fakt częstego – jeżeli nie stałego – związku zjawiska kryzysu demokracji z aktywnością populistów i ich populistyczną polityką. Tym bardziej że coraz częściej mówimy o populizmie kontrolowanym (ew. postpopulizmie), czyli zjawisku „populizacji” polityki, które rozumieć należy jako przesuwanie się partii manistreamowych ku populizmowi, stosowanie narzędzi populistycznych czy też „przechwytywanie” haseł protestu i haseł „antysystemowych” przez polityków i partie głównego nurtu (zagadnienie to podejmowali m.in. Roger Eatwell i Matthew Goodwin, Guy Hermet czy też Jan-Werner Müller). Istotne w tym kontekście jest również to, że procesy te realizują się w otoczeniu popytowego populizmu o oddolnym charakterze, osadzonego na społecznych postawach i skłonnościach, inaczej mówiąc – populizmu rządzonych (zwracają na to uwagę m.in. Margaret Canovan, Agnieszka Kasińska, Ben Stanley), co wzmacnia rangę omawianego problemu jako istotnego zarówno na płaszczyźnie instytucji politycznych, jak i zbiorowych aktorów życia społecznego w postaci grup społecznych i politycznych wspólnot.

Powyższe uwagi skłoniły mnie ku refleksji, będącej inspiracją dla podejmowanych badań, że ustalenia w zakresie teorii kryzysu demokracji są tym bardziej istotne dla nauk o polityce i administracji ze względu na ich kluczowe znaczenie dla zrozumienia istoty współczesnego populizmu. Wyrażam przekonanie, że te dwa fenomeny są ze sobą ściśle powiązane – wręcz uzależnione od siebie. Jednakże wymagają od badacza refleksji na temat badań tegoż zagadnienia, która to pozwoli uchwycić istotne elementy obu zjawisk; co więcej – pozwoli również skuteczniej spełniać eksplanacyjne, jak i prognostyczne funkcje stawiane przed naukami o polityce i administracji.

Wyartykułowana powyżej refleksja przekłada się na **przedmiot badań** prowadzonych w ramach osiągnięcia naukowego. W pierwszej kolejności za przedmiot badań przyjąłem **współczesne teorie kryzysu demokracji liberalnej**, jaka ukształtowała się po II wojnie światowej w Europie Zachodniej i Stanach Zjednoczonych a następnie przez kolejne dekady ewoluowała do współczesnej formy, zaś w Europie Środkowej zaistniała po 1989 roku za pośrednictwem imitacyjnej modernizacji. Badania podjęte w tym zakresie miały charakter teoretyczny, a ich efekt umożliwił mi prowadzenie badań nad konkretnym przypadkiem populistycznej polityki realizowanej w środowisku kryzysu demokracji w Polsce. Tym samym uzupełnieniem przedmiotu badań były działania Prawa i Sprawiedliwości (PiS) w okresie 2015-2021, które analizowałem w ramach kategorii populistycznej polityki prowadzonej w środowisku kryzysu demokracji liberalnej. W głównej mierze interesowała mnie populistyczna polityka w wymiarze dyskursu i języka polityki (stanowiących narzędzie komunikacji z wyborcami poprzez informowanie, wyjaśnianie i uzasadnianie konkretnych politycznych decyzji i propozycji). Analizy były uzupełniane również o problematykę realizowania politycznej strategii, w efekcie której następowały zmiany w polityce państwa, co staje się szczególnie istotne po 2015 roku, gdy PiS zyskał możliwość rządzenia i realizowania własnych postulatów. Jednak niejednokrotnie na potrzeby badań porównawczych (weryfikując występowanie ciągłości lub jej brak w określonym obszarach) w swoich analizach odnosiłem się także do ustaleń dotyczących okresu sprzed 2015 roku.

Określony przedmiot badań determinuje **strukturę** osiągnięcia naukowego, które przyjmuje układ **dwóch komplementarnych części**: pierwszą stanowi teoretyczna refleksja skoncentrowana na analizie współczesnych teorii kryzysu demokracji liberalnej oraz ich autorska systematyzacja i rozwinięcie w postaci procesualnego ujęcia kryzysu demokracji. Druga część to studium przypadku w postaci analizy działań PiS jako populistycznej polityki realizowanej w ramach środowiska kryzysu demokracji liberalnej w Polsce.

Tak ujęta całość osiągnięcia stanowi spójną i pogłębioną analizę poszczególnych aspektów teoretycznych oraz empirycznych zagadnienia kryzysu demokracji liberalnej w Polsce, traktowanego jako środowisko dla populistycznej polityki. Tym samym przedstawiony cykl publikacji tworzy istotny głos w dyskursie naukowym nad aktualnym i ważnym problemem badawczym.

Podjęte w ramach badań działania, których efekty opublikowałem w prezentowanym cyklu publikacji, zostały ukierunkowane na realizację konkretnych **celów badawczych**. **Pierwszym celem** było usystematyzowanie dotychczasowych teoretycznych rozważań

i ustaleń w ramach badań nad kryzysem demokracji oraz współczesnym populizmem, a przede wszystkim propozycja autorskiego ujęcia podjętego problemu, które uwzględnia relację pomiędzy kryzysem demokracji a populistyczną polityką oraz wskazuje na zależność pomiędzy tymi fenomenami. **Drugim celem** było określenie w ramach wskazanego studium przypadku głównych przejawów populistycznej polityki w warunkach kryzysu demokracji liberalnej w Polsce na przykładzie aktywności PiS.

Pytania badawcze, jakim podporządkowane zostały poszczególne działania naukowe, brzmiały:

- 1) Na jakie determinanty współczesnego kryzysu demokracji liberalnej wskazują odnoszące się do niego teorie?
- 2) Jak w ramach współczesnych teorii kryzysu demokracji liberalnej sytuowana jest populistyczna polityka?
- 3) Jakie cechy charakterystyczne określają populistyczną politykę?
- 4) Poprzez jakiego typu argumentację PiS odnosi się do kryzysu demokracji?
- 5) Czy polityczne działania PiS (i jeżeli tak, to w jakich obszarach) spełniają kryteria populistycznej polityki?

Dążąc do uzyskania odpowiedzi na tak sformułowane pytania badawcze, w zależności od celu badań w poszczególnych publikacjach wykorzystywałem stosowane w naukach o polityce i administracji **metody badawcze**: analizę treści, analizę porównawczą, analizę przypadku oraz elementy metody systemowej.

Metoda analizy treści stosowana była jako prymarna w części poświęconej teoretycznym rozważaniom nad kryzysem demokracji i budowaniu propozycji autorskiego spojrzenia na to zagadnienie. Uzupełnieniem zastosowanej metodologii była metoda systemowa, która umożliwiała spojrzenie na podejmowany problem w kategoriach złożonego procesu, którego poznanie wymaga uwzględnienia specyfiki „czarnej skrzynki” i przekroczenia jej ograniczeń w postaci odkrywania wewnętrznych współzależności i relacji pomiędzy elementami tworzącymi całość.

Badania w ramach drugiej części wskazanego osiągnięcia skupione były z kolei na analizie dyskursywnego wymiaru populistycznej polityki i opierały się w głównej mierze na metodach takich jak studium przypadku oraz metoda analizy treści. W charakterze sekundarnym w tym zakresie miała zastosowanie metoda porównawcza, która umożliwia

określenie różnic w natężeniu i charakterystyce występowania określonych zagadnień w populistycznej polityce PiS przed i po 2015 roku.

W ramach osiągnięcia badawczego, w pierwszej jego części, główne **źródła** dla teoretycznych analiz stanowiły studia i analizy dotyczące omawianego zagadnienia zawarte w anglojęzycznej i polskiej literaturze przedmiotu. W części drugiej do głównych źródeł wykorzystanych w badaniach należy zaliczyć dokumenty programowe PiS, wypowiedzi polityków tejże partii z analizowanego okresu oraz informacje prasowe i medialne dotyczące aktywności tegoż ugrupowania. Charakter uzupełniający miały z kolei analizy i opracowania dotyczące historii, aktywności oraz myśli politycznej PiS.

Kategorie badawcze

Skuteczność prowadzonych przeze mnie badań w istotny sposób uzależniona była od precyzyjnego określenia **głównych kategorii badawczych**, stanowiących ramy dla wyżej wskazanego ich przedmiotu. Tymi kategoriami są: kryzys demokracji liberalnej oraz populistyczna polityka.

Dostrzegając sygnalizowane wcześniej duże zróżnicowanie w zakresie definicji i koncepcji badawczych dotyczących kryzysu demokracji liberalnej i współczesnego populizmu, dokonałem **przeгляdu badań** dotyczących obu zagadnień. Efekty tychże badań, a także będące ich konsekwencją naukowe działania o charakterze teoretycznym, zostały opublikowane w uznanych czasopismach naukowych (w tym jednym indeksowanym w bazie SCOPUS) oraz jednym rozdziale opublikowanym w pracy zbiorowej wydanej przez wydawnictwo ujęte w ministerialnym wykazie:

- 1) Lewandowski A., *Wokół pojęcia wroga – między antagonistyczną a agonistyczną wizją polityki*, [w:] *Ponowoczesność w poszukiwaniu nowej wizji polityki*, red. B. Michalak, Ł. Dominiak, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2012, s. 89-104.
- 2) Lewandowski A., *Uwarunkowania politycznej kontestacji w perspektywie studiów nad kryzysem demokracji liberalnej*, „Teoria Polityki” 2023, nr 7, s. 101-119. DOI: 10.4467/25440845TP.23.006.17519
- 3) Lewandowski A., *Endogenne źródła kryzysu demokracji liberalnej jako przedmiot badań*, „Horyzonty Polityki” 2022, Vol. 13, Nr 44, s. 85-104, DOI:10.35765/HP.2299
- 4) Lewandowski A., Polakowski M., *Post-communist populism in Poland: the case of the Law and Justice party*, „Ethnopolitics” 2023 (online first). DOI:10.1080/17449057.2023.2194111

[Mój wkład w powstanie niniejszej publikacji polegał na współprzygotowaniu pomysłu, opracowaniu koncepcji tekstu oraz przeglądzie części literatury. Oprócz tego byłem współodpowiedzialny za przygotowanie części o charakterze teoretycznym oraz dotyczącej analizy omawianego problemu. Sformułowałem także część wniosków końcowych. Mój wkład procentowy w przygotowanie publikacji wyniósł 50%].

- 5) Lewandowski A., *Roger Eatwell, Matthew Goodwin, Narodowy populizm. Zamach na liberalną demokrację. Wydawnictwo Sonia Draga, Katowice 2020*, „Świat Idei i Polityki” 2021 t. 20, s. 197-207, DOI:10.34767/SIIP.2021.01.11 (artykuł recenzyjny)

Na podstawie dokonanego przeglądu literatury oraz wyników dotychczasowych badań w obrębie studiów nad kryzysem demokracji liberalnej dostrzegłem wielość badań, ale także perspektyw badawczych, które wymagają systematyzacji. Odnosząc się do tej obserwacji, dokonałem podstawowej typologizacji definicji kryzysu demokracji, wyróżniając trzy zasadnicze podejścia do tego problemu, w ramach których **kryzys demokracji** określam jako:

- kryzys instytucji;
- kryzys zaufania;
- kryzys idei.

Ustalenia dotyczące powyższego podziału przedstawiałem w artykułach: *Uwarunkowania politycznej kontestacji w perspektywie studiów nad kryzysem demokracji liberalnej* (tekst opublikowany w czasopiśmie „Teoria Polityki”) oraz *Endogenne źródła kryzysu demokracji liberalnej jako przedmiot bada* (tekst opublikowany w czasopiśmie „Horyzonty Polityki”). Zaprezentowany podział nie ma ani charakteru definitywnego, ani rozłącznego, stanowi zaś wyróżnienie kluczowych płaszczyzn, na jakie zwracają uwagę poszczególni badacze.

Kryzys w wymiarze instytucjonalnym ujmuję jako destrukcję zasad praworządności, gwarancji praw i wolności, ochrony mniejszości czy też wolności mediów oraz standardów demokratycznych wyborów (podobnie interpretują to zjawisko tacy badacze jak: Andrzej Antoszewski, Kamil Olender, Adam Przeworski). Podważenie zasadności istnienia jakiegokolwiek demokratycznej instytucji czy też zasady państwa demoliberalnego oznaczać będzie zatem przejawy kryzysu demokracji. Będzie to emanacja procesu „ześlizgiwania się” od państwa demokratycznego ku demokracji wadliwej aż do reżimu niedemokratycznego.

Definiując kryzys demokracji jako kryzys zaufania, utożsamiam go ze spadkiem poziomu zaufania społeczeństwa do wybieralnych instytucji, zanikiem identyfikacji partyjnej oraz kryzysem poparcia dla „starych” partii politycznych, przywództwa oraz komunikacji

na linii elity-obywatele (piszą o tym m.in. Roger Eatwell i Matthew Goodwin, Agnieszka Kasińska).

Z kolei kryzys demokracji jako kryzys idei ujmuję jako problem paradygmatu liberalnego. W tym kontekście odwołuję się do interpretacji traktujących zmierzch demokracji jako „kryzys idei” regulującej świat społeczno-polityczny bądź też „kryzys pewnego języka” wyrażający się w nieadekwatnym sposobie opisywania współczesnego świata. Za kluczowe w tym wymiarze definiowania kryzysu uznałem „zużycie się” demoliberalnego dogmatu, rozumianego jako napięcie pomiędzy ideami i wartościami, które traktuję jako rudymenarne dla liberalizmu (wolność, autonomia jednostki, prawa człowieka, gwarancje praw mniejszości) oraz demokracji (równość, suwerenność ludu, rządy większości, równe i powszechne prawo wyborcze). Zagadnienie to w literaturze przedmiotu prezentowali chociażby: Stanisław Filipowicz, Barbara Markowska, Remigiusz Rosicki, Leszek Nowak, Łukasz Rozen.

Drugim pojęciem istotnym dla prowadzonych przeze mnie badań jest populistyczna polityka, którą definiuję w artykule *Post-communist populism in Poland: the case of the Law and Justice party*, opublikowanym w czasopiśmie „Ethnopolitics” (indeksowanym w bazie SCOPUS). Punktem wyjścia dla moich rozważań w tej publikacji jest określenie głównych trendów we współczesnych badaniach nad populizmem. Na podstawie przeglądu literatury i wnikliwego poznania zagadnienia określam podstawowe kierunki współczesnego definiowania populizmu, który utożsamiany jest w głównej mierze z ideologią, dyskursem, strategią polityczną czy też stylem politycznego działania (w ten różnorodny sposób współczesny populizm definiują poszczególni badacze tacy jak m.in. Paris Aslanidis, Bart Bonikowski, Noam Gidron, Artur Lipiński, Benjamin Moffitt, Bartek Pytlas, Agnieszka Stępińska, Pierre-André Taguieff, Kurt Weyland).

W ramach prowadzonych badań czerpię z tychże ujęć, jednakże w artykule *Post-communist populism in Poland: the case of the Law and Justice party* („Ethnopolitics”) wprowadzam własne, nowe stanowisko w postaci hybrydowego ujęcia populizmu, które z kolei pozwala mi zastosować kategorię populistycznej polityki. Istotą mojej propozycji są trzy zasadnicze elementy, które współtworzą populistyczną politykę. Pierwszym z nich jest odejście od klasycznego pojmowania populizmu jako ideologii. W przyjętej przeze mnie perspektywie za punkt wyjścia uznaję traktowanie populizmu jako mikroideologii (w literaturze stanowisko to reprezentują Michael Freedon, Paris Aslanidis czy też Ben Stanley). Mikroideologie, w odróżnieniu od makroideologii, co do zasady charakteryzują się

mniej rozbudowanym opisem świata społeczno-politycznego, przez co łatwiej wchodzą w mariaże z innymi ideologiami; wydają się też znacznie bardziej wieloznaczne i rozmyte. Jednocześnie tak scharakteryzowany populizm otwarty jest na zasoby i symbole kulturowe (także historyczne) danego społeczeństwa, czyniąc z nich postulaty stanowiące pewien stały wąski rdzeń ideologiczny.

Niemniej jednak nawet ten minimalny, ideowy punkt wyjścia w badaniach nad współczesnym populizmem odnosi się do zasadniczej dychotomii i konfliktowej relacji pomiędzy pozytywnie postrzeganym ludem a krytycznie i negatywnie opisywanymi elitami. Relację lud vs elity osadzam z kolei na kategorii agonistycznej polityki i zawartej w niej relacji wróg vs przyjaciel, którą analizuję w tekście *Wokół pojęcia wroga – między antagonistyczną a agonistyczną wizją polityki*. W moim ujęciu relacja ta determinuje nie tylko istotę polityczności, ale także, co uważam za kluczowe, populistyczną politykę, której jedną z głównych cech jest krytyka elit i radykalne (wręcz wrogie) przeciwstawianie elit ludowi na gruncie nieusuwalnego konfliktu interesów.

Drugi komponent współkształtujący koncepcję populistycznej polityki to populizm przedstawiany jako strategia polityczna. W tym ujęciu populizm ujmuję jako sposób organizacji niezinstytucjonalizowanych i zinstytucjonalizowanych zasobów politycznych przez charyzmatycznych liderów w ramach politycznego przywództwa, popieranym bezpośrednio przez masę oddanych zwolenników. Strategia polityczna rozumiana jako forma mobilizacji politycznej w tym przypadku niemal zawsze ma prowadzić do prób przesunięcia akcentów prowadzonej polityki, zwłaszcza ekonomicznej, z grup uprzywilejowanych na warstwy niższe.

Trzeci element istotny dla mojej propozycji to dyskursywne rozumienie populizmu. W tym wymiarze decydujący jest dla mnie relacyjny charakter populizmu, uwzględniający wpływ innych aktorów społecznych w kwestii kształtowania się tego zjawiska oraz skupienie się przede wszystkim na kwestiach języka i retoryki politycznej.

Łącząc powyższe trzy podejścia do populizmu, traktuję je jako komponenty mojego stanowiska, w ramach którego populizm rozumiem w sensie hybrydowym jako populistyczną politykę (rozumienie to bliskie jest obecnemu w literaturze stylowi działania politycznego aczkolwiek stanowi jego rozwinięcie i nową interpretację). **Populistyczną politykę** traktuję zatem jako zbiór określonych postulatów politycznych opartych na mikroideologicznym rdzeniu, sformułowanych i skierowanych do grup uważających się za wykluczone, jednocześnie także sposób uprawiania polityki, przemawiający do kulturowego, społecznego

i intelektualnego zaplecza charakterystycznego właśnie dla tych grup (populizm jako styl prowadzenia polityki i jednocześnie dyskurs definiuje chociażby Pierre Andre Taguieff). Populistyczna polityka wykracza poza trzy wskazane powyżej obszary populizmu i stanowi niejako ich wypadkową.

Kryzys demokracji jako proces

Istotną część osiągnięcia naukowego stanowi **krytyczna, teoretyczna refleksja nad kierunkami badań obecnymi w ramach studiów nad kryzysem demokracji liberalnej**. Efekty prowadzonych przeze mnie analiz zawarłem w tekstach: *Uwarunkowania politycznej kontestacji w perspektywie studiów nad kryzysem demokracji liberalnej* („Teoria Polityki”), *Endogenne źródła kryzysu demokracji liberalnej jako przedmiot badań* („Horyzonty Polityki”) oraz w artykule recenzyjnym opublikowanym w czasopiśmie „Świat Idei i Polityki”, w którym poddaję analizie stanowisko zaproponowane przez Rogera Eatwella oraz Matthew Goodwina w książce *Narodowy populizm. Zamach na liberalną demokrację*.

Mając na uwadze pluralistyczny charakter badań nad kryzysem demokracji liberalnej, w artykule *Uwarunkowania politycznej kontestacji w perspektywie studiów nad kryzysem demokracji liberalnej*, na podstawie przeprowadzonego przeglądu literatury, dokonałem wyodrębnienia i rudymenarnego podziału na dwie perspektywy postrzegania omawianego zagadnienia. Efekty tychże działań stanowiły nie tylko systematyzację wiedzy ale także wkład w teoretyczne studia nad kryzysem.

Pierwsza z wyróżnionych perspektyw, którą określiłem mianem **normatywnej**, skupia się na kryzysie ujmowanym jako zjawisko destrukcji demoliberalnych instytucji, praw oraz wolności. W obrębie tego nurtu pojawiają się zatem analizy procesu ześlizgiwania się ze stanu demokracji liberalnej ku nieliberalnej. Stanowisko normatywne podkreśla, że kryzys jest niejako efektem podażowej działalności populistów, którzy poprzez swoje polityczne działania, kreując i wykorzystując nastroje społeczne, przejmują władzę i w konsekwencji dokonują dekonstrukcji demoliberalnego systemu przez np. delegitymizację tradycyjnych instytucji politycznych, ograniczenie wolności mediów, wprowadzenie własnej formy reprezentacji i identyfikacji politycznej. Jednocześnie podejście to często przejawia prognozy zakładające, że wyborcze porażki populistów nie tylko zatrzymują ów negatywny proces, ale wręcz oznaczają coraz bliższy koniec kryzysu (i populizmu także).

Druga perspektywa, określona przeze mnie jako **eksplanacyjna**, podejmuje tematykę kryzysu demokracji w perspektywie dążenia do zrozumienia źródeł sytuacji, w której

obywatele opowiadają się po stronie tych polityków, którzy kontestują otaczający ich polityczny reżim i polityczną rzeczywistość oraz jednocześnie – jeżeli mają ku temu możliwości – zmierzają do korekty demoliberalnego systemu. W ramach tejże perspektywy dochodzi do skupienia uwagi na poszukiwaniu przyczyn sytuacji, w której demoliberalny reżim w oczach części wyborców nie jest wartością godną ochrony oraz następuje kryzys zaufania do demoliberalnych instytucji, ale co należy podkreślić – nie do samej demokracji (traktowanej jednakże jako demokracja większościowa, w której zwycięzca wyborów ma prawie że nieograniczoną władzę. Zaproponowana przeze mnie eksplanacyjna perspektywa stanowi nowe, dotychczas nieproponowane przez badaczy w Polsce ujęcie problemu.

Podejście eksplanacyjne traktuje polityczną kontestację, zwycięstwa oraz dobre wyniki populistów nie jako źródło kryzysu demokracji, ale jako efekt procesów, które rozgrywały się na przestrzeni wielu dekad i mają swoje początki w mechanizmach funkcjonowania demoliberalnego państwa po II wojnie światowej. Zagadnienie to szczegółowo analizuję w tekście *Endogenne źródła kryzysu demokracji liberalnej jako przedmiot badań* („Horyzonty Polityki”) oraz w artykule recenzyjnym dotyczącym książki *Narodowy populizm. Zamach na liberalną demokrację* („Świat Idei i Polityki”). Na bazie tychże rozważań przyjmuję stanowisko, że skuteczne poszukiwanie źródeł kryzysu wymaga od badacza, aby: a) poszukiwać źródeł kryzysu w długofalowych trendach i procesach, które są głęboko zakorzenionymi przemianami społecznymi, rozgrywającymi się w realiach liberalnej demokracji (utożsamiam je z procesami, które potęgowały się na przestrzeni lat, a w ramach kryzysu gospodarczego z 2008 roku oraz w wyniku kryzysu migracyjnego z 2015 r. zostały jedynie radykalnie uwidocznione); b) w badaniach nad kryzysem istotne jest, aby nie izolować od siebie czynników gospodarczych i kulturowych, a wręcz traktować je jako ze sobą powiązane i wzajemnie się potęgujące (stanowisko takie prezentują chociażby R. Ronald Inglehart, Pippa Norris oraz Elżbieta Korolczuk).

Co więcej, w ramach eksplanacyjnego stanowiska populizm stanowi zjawisko trwałe i charakterystyczne dla współczesnej demokracji, które będąc w stanie latentnym, może potencjalnie „wybuchnąć” w sprzyjających mu okolicznościach. Tym samym jakakolwiek wyborcza porażka populistów nie oznacza końca demoliberalnego kryzysu, gdyż nie usuwa jego przyczyn.

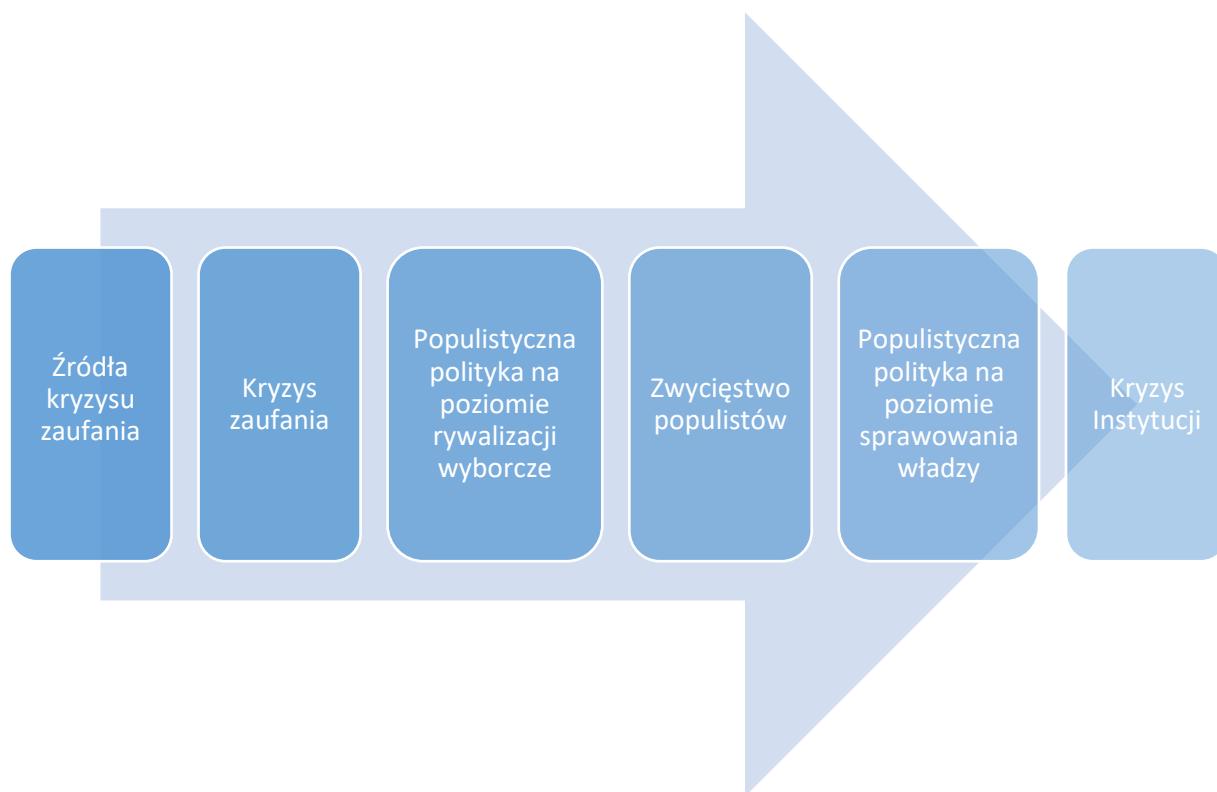
W ramach prowadzonych przeze mnie badań nad kryzysem demokracji liberalnej istotne jest przyjęcie postulatów obecnych w eksplanacyjnej perspektywie. Na poziomie teoretycznym pozwoliły mi one uwzględnić także te warianty, które dopuszczały możliwość,

jakoby kryzys dla demokracji nie stanowił fenomenu zewnętrznego i przypadkowego, a wręcz był czymś immanentnym – niejako wpisany w sposób funkcjonowania demokracji liberalnej. W konsekwencji zatem przyjęcie tego założenia otwiera szersze spektrum możliwych rozwiązań, które mogą zostać poddane weryfikacji. Zastosowane podejście pozwala również spojrzeć na kryzys demokracji jako dynamiczny proces prowadzący od źródeł kryzysu zaufania do destrukcji demoliberalnych instytucji, oraz uwzględnić niejednoznaczną relację kryzysu demokracji i populistycznych aktorów politycznych procesów.

W konsekwencji rozważań teoretycznych prezentuję autorskie, nieobecne dotychczas w literaturze przedmiotu stanowisko ujmujące **kryzys demokracji jako proces**, którego efektem jest destrukcja liberalnej demokracji w znaczeniu instytucjonalnym, ale także ideowym. Fundamentalnym elementem tegoż procesu, który wymaga identyfikacji, jest kryzys zaufania, którego źródła w proponowanym modelu stanowi początek procesu (rys. 1). Kolejne etapy w tym procesie to ugruntowana na kryzysie zaufania populistyczna polityka (w głównej mierze na płaszczyźnie dyskursywnej) prowadzona w warunkach rywalizacji wyborczej: zwycięstwo populistów, którego efektem jest samodzielny lub koalicyjny udział w sprawowaniu władzy i możliwość realizowania populistycznej polityki w wymiarze strategicznym na poziomie państwa, oraz ostatni etap – destrukcja demoliberalnych instytucji (kryzys instytucji).

Dynamiczne, procesualne ujęcie kryzysu, stanowiące autorski wkład w dyscyplinę nauk o polityce i administracji, pozwala uchwycić kryzys z odmiennej od dominującej perspektywy. Po pierwsze, zwraca uwagę na źródła braku zaufania, które przeradzają się w kryzys zaufania, będący jednym z komponentów kryzysu demokracji liberalnej. Po drugie, pozwala potraktować owe źródła jako „zasoby” dla populistycznej polityki. Po trzecie, ukazuje relacje pomiędzy kryzysem demokracji liberalnej a zjawiskiem populistycznej polityki, wykraczając poza stanowisko o kryzysie demokracji jako efekcie działań populistów (problem ten analizuję w ramach artykułu recenzyjnego poświęconego książce Rogera Eatwella oraz Matthew Goodwina *Narodowy populizm. Zamach na liberalną demokrację*).

Rysunek 1. Kryzys demokracji liberalnej jako proces – model

Źródło: diagram przygotowany na potrzeby autoreferatu na podstawie: Lewandowski A., *Uwarunkowania politycznej kontestacji w perspektywie studiów...* oraz Lewandowski A., *Endogenne źródła kryzysu demokracji liberalnej...*

Przyjmując dynamiczną perspektywę spojrzenia na kryzys demokracji liberalnej, w prowadzonych badaniach zwróciłem szczególną uwagę na źródła braku zaufania. W badaniach tych postępowałem zgodnie z wyznaczonym przez perspektywę eksplanacyjną postulatami koncentrowania uwagi na procesach, jakie rozgrywają się we wnętrzu samej demokracji liberalnej w sposób niejako „naturalny” (tego typu perspektywę w swoich publikacjach artykułują tacy autorzy jak m.in. Yuval Noah Harari, Jan Zielonka, Jan-Werner Müller, Sebastian Kubas). Efekty moich naukowych aktywności w tym zakresie oparte o przegląd teorii i literatury, których celem była identyfikacja, charakterystyka i systematyzacja zestawu potencjalnych źródeł kryzysu (będących jednocześnie zasobami dla populistycznej polityki), opublikowałem w ramach pięciu artykułów w uznanych czasopismach naukowych:

1. Lewandowski A., *Elitist Democracy as the Root of Populist Counter-Revolution: A Theoretical Approach*, „Historia i Polityka” 2021, 38(45), ss. 145-155. DOI:10.12775/HiP.2021.039

2. Lewandowski A., *Polityczna imitacja jako źródło współczesnej kontrrewolucji w postkomunistycznej Europie – próba ujęcia teoriopolitycznego*, „Polityka i Społeczeństwo” 2021, 2(19), ss. 86-103. DOI:10.15584/polispol.2021.2.6
3. Lewandowski A., *Imitacja, deprywacja, kontrrewolucja... W poszukiwaniu nieoczywistych źródeł wojny plemion?*, „Dyskurs i Dialog” 2021, nr 8(2), s. 9-26. DOI:10.5281/zenodo.6587340
4. Lewandowski A., *Roger Eatwell, Matthew Goodwin, Narodowy populizm. Zamach na liberalną demokrację*. Wydawnictwo Sonia Draga, Katowice 2020, „Świat Idei i Polityki” 2021 t. 20, s. 197-207. DOI:10.34767/SIIP.2021.01.11 (artykuł recenzyjny)
5. Lewandowski A., *Populistyczny wyborca jako obiekt demoliberalnego wykluczenia. Przyczynek do dyskusji*, „Dyskurs i Dialog” 2022 (1), s. 47-64. DOI:10.5281/zenodo.7415495

W artykule *Elitist Democracy as the Root of Populist Counter-Revolution: A Theoretical Approach* opublikowanym w czasopiśmie „Historia i Polityka”, podejmuję się analizy **elitaryzacji** i związanej z nią **technokratyzacji** współczesnej demokracji. Przeprowadzona analiza umożliwiła mi określenie głównych cech wskazanych procesów. Rozważając istotę demokracji elitarystycznej, podkreśliłem, że jej zasadniczym elementem jest dystansowanie się elit od nie-elit (rozumiane jako brak empatii politycznej elit, alienacja tych pierwszych i separacja od tych drugich) oraz dominujące znaczenie elit w systemie politycznym i ich uprzywilejowana pozycja (operacjonalizowana chociażby przez dostęp do dóbr społecznie cenionych i pożądaných takich jak władza oraz dostęp do określonych instytucji, który obwarowany jest spełnieniem wymogu „fachowości”). Elitaryzacja i technokratyzacja demokracji ma również, istotny w kontekście populistycznej polityki, wymiar instytucjonalny, którego egzemplifikacją jest znaczenie w systemie demoliberalnym instytucji, na czele których stoją osoby wybierane w sposób niedemokratyczny, a których decyzje znacząco wpływają na życie obywateli.

W ramach badań zwracam uwagę, że skutkiem elitaryzacji demokracji jest przekonanie wyrażane przez potencjalnych wyborców ugrupowań populistycznych, że elity nie są w stanie działać w służbie zarówno wyborców (ludu), jak i interesu publicznego. Elitarna wersja demokracji jest więc obiektem populistycznej krytyki jako przestrzeni, w której podmiotowość polityczna, znaczenie i możliwości indywidualne i grupowe rozwoju ludu są ograniczone.

Drugim analizowanym zjawiskiem jest problematyka **nierówności społecznych** i związana z nią **subiektywna deprywacja** (zagadnienie to analizuję w tekście *Imitacja, deprywacja, kontrrewolucja... W poszukiwaniu nieoczywistych źródeł wojny plemion?* opublikowanym w czasopiśmie „Dyskurs i Dialog”). W kontekście prowadzonych badań kluczowy okazał się wymiar subiektywnego odczuwania własnej pozycji w społeczeństwie. W ramach podjętych rozważań o zasobach populistycznej polityki podkreśliłam znaczenie obaw (tak indywidualnych, jak i grupowych) dotyczących poczucia straty dystansu do innych części społeczeństwa, które korzystają z rosnącego dobrobytu i awansu społecznego. W tym subiektywnym odczuwaniu ważne staje się przekonanie, że w tych konkretnych warunkach politycznych, jakie tworzy współczesna demokracja liberalna, niemożliwa jest zmiana własnej pozycji w strukturze społecznej, a co za tym idzie, następuje utrata społecznego szacunku. W kontekście prowadzonych badań za znaczące uznaję dostrzeżenie subiektywnego aspektu deprywacji i postrzegania tego, jak zmienia się pozycja danej osoby i pozycja szerszej grupy w porównaniu z innymi w społeczeństwie. W perspektywie rozważań o populistycznej polityce za fundamentalne uznałem to, że względna deprywacja dotyczy nie tylko najbiedniejszych, znajdujących się na dole drabiny społecznej, ale także pracowników zatrudnionych w pełnym wymiarze godzin, przedstawicieli części klasy średniej, a także młodych wyborców. Znaczenie subiektywnej deprywacji wzrosło szczególnie w ostatnich latach, gdy dzięki rozwojowi nowych technologii zmieniających sposoby komunikacji (m.in. media społecznościowe) łatwiejsze i powszechniejsze stało się porównywanie względem innych własnej pozycji społecznej, zamożności czy standardu życia.

W wyniku przeprowadzonych badań ustaliłem, że o istocie deprywacji jako zasobie populistycznej polityki decyduje to, że wykracza ona poza wymiar ekonomiczny. Subiektywna deprywacja silnie koreluje z problematyką nierówności społecznych czy nawet ubóstwa oraz marginalizacji w wymiarze społeczno-moralnym. W tej perspektywie kluczowe stają się takie kwestie jak pozycja i status społeczny, poszanowanie godności, zjawisko napiętnowania, stygmatyzacji i nierówności w dziedzinie praw obywatelskich czy wręcz ograniczonego dostępu do stanowisk o charakterze politycznym (dostęp do władzy) oraz prestiżu. Problem ten potęguje deprecjonowanie politycznych przeciwników, a w szczególności ich wyborców oraz utożsamianie ich z kategoriami „gorszymi” na gruncie paradygmatu merytokratycznego (problem ten przedstawiam i analizuję w artykule *Populistyczny wyborca jako obiekt demoliberalnego wykluczenia. Przyczynek do dyskusji* opublikowanym w czasopiśmie „Dyskurs i Dialog”).

Kolejne podjęte w moich badaniach zagadnienie to problematyka **odczuwania zagrożenia tożsamości** czy też kultury narodowej. Zasobem populistycznej polityki w tym obszarze stają się w pierwszej kolejności problemy związane zarówno z potencjalnymi, jak i realnymi zmianami demograficznymi (dla Europy Zachodniej będą to zmiany demograficzne, jakie nastąpiły po II wojnie światowej i odchodzenie od monoetnicznych wspólnot politycznych; dla Europy Środkowej m.in. kryzys migracyjny z 2015 roku czy depopulacja państw Europy Środkowej spowodowana m.in. emigracją po wstąpieniu do UE w 2004 r.), ale także zmiany o charakterze kulturowym, jak np. laicyzacja społeczeństw, zmiana sposobu życia itp. Zagadnienie to opisuję w artykułach: *Polityczna imitacja jako źródło współczesnej kontrrewolucji w postkomunistycznej Europie – próba ujęcia teoriopolitycznego* (czasopismo „Polityka i Społeczeństwo”) oraz *Imitacja, deprywacja, kontrrewolucja... W poszukiwaniu nieoczywistych źródeł wojny plemion?* (czasopismo „Dyskurs i Dialog”).

Czwartym wymienionym problemem jest **transformacja systemowa o imitacyjnym charakterze**. Problematyka ta jest o tyle istotna w perspektywie prowadzonych badań, że staje ona w relacji z pozostałymi kwestiami: elitaryzacją, nierównościami czy wreszcie kwestiami zagrożonej tożsamości. Swoje ustalenia w tym zakresie opublikowałem w tekście *Polityczna imitacja jako źródło współczesnej kontrrewolucji w postkomunistycznej Europie – próba ujęcia teoriopolitycznego*. Przedstawiam w nim trzy główne cechy imitacyjnej transformacji, które – mimo upływu ponad dwóch dekad od jej początku – stanowią zasób dla populistycznej polityki.

1) Po pierwsze, istotny okazuje się czas, w jakim dochodzi do rozpoczęcia procesu transformacji, rozgrywa się ona bowiem w momencie, kiedy następuje przyspieszenie przemian kapitalizmu. Kraje postkomunistyczne z Europy Środkowej weszły zatem w proces zintensyfikowanej integracji ekonomicznej i politycznej z dużą dynamiką, jednocześnie nie mając do końca świadomości, jakim przeobrażeniom ulega zachodni świat. Naśladowanie „wzoru” stawało się coraz trudniejsze, tym bardziej, że nakaz naśladownictwa wzmagał poczucie bycia gorszą kopią, poddawaną ciągłym wizytacjom, obserwacjom i ocenom. Zachód, który stanowił niejako utopię wyobrażonej „normalności”, przestał istnieć w momencie, gdy proces imitacji był w pierwszej fazie. Naśladowanie stało się tym bardziej wątpliwe w kontekście dwóch kryzysów jakie rozegrały się w XXI wieku. Kryzys ekonomiczny z 2008 roku podważył przekonanie, że ekonomia polityczna Zachodu stanowi wzorzec na przyszłość dla ludzkości i że zachodnie elity „wiedzą „co robią”. Z kolei kryzys

migracyjny z 2015 roku poddał w wątpliwość poczucie bezpieczeństwa i ochrony tożsamości kulturowej.

2) Drugim uwarunkowaniem wpływającym na krytykę polityki imitacji była przyspieszona forma transformacji. W konsekwencji wartości i instytucje, które wprowadzono po 1989 r. nie zdołały jeszcze osiągnąć poziomu gwarantującego, że większość społeczeństwa reprezentować będzie przekonanie o potrzebie ich ochrony, wynikające z silnej identyfikacji z nimi. Problem ten koreluje również z identyfikowaniem przebiegu transformacji z decyzjami podejmowanymi przez polityczne elity, które w ramach przemian zyskały dominującą pozycję w systemie, który ulegał tym samym procesom elitaryzacji.

3) Po trzecie, zasobem populistycznej polityki jest sam przebieg transformacji i procesy, jakie ona generowała, a których emanacją stał się podział czy wręcz strukturalny konflikt obecny w polityce pomiędzy liberalno-kapitalistycznymi, kosmopolitycznymi i eurofilijskimi „zwycięzcami” i „finansowo-nacjonalistycznymi”, kulturowo monistycznymi i eurosceptycznymi „przegranymi” (podobne stanowisko prezentuje Ben Stanley). Podział ten korelował z nierównościami społecznymi, laicyzacją czy wreszcie elitaryzacją demokracji.

Imitacyjny charakter transformacji w kontekście kryzysu zaufania odnieść można zarówno do problematyki kulturowej (transformacja jako rezerwuuar zagrożeń dla narodowej kultury i tożsamości ze względu na odniesienia do postnarodowego liberalizmu i dążenia ku przekształcaniu całych społeczeństw na wzór Zachodu), jak i ekonomicznej (przemiany gospodarcze i związane z nimi problemy w postaci nierówności społecznych, bezrobocia itp.).

Wymienione i opisane zjawiska rozgrywały się na przestrzeni lat, ale do określonego momentu nie stanowiły potencjału o takiej mocy, aby generować zagrożenia dla liberalnej demokracji na poziomie, który od kilku lat sygnalizują badacze. W swoich badaniach prezentuję stanowisko, że na ten stan rzeczy decydujący wpływ miały zmiany powstałe na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI wieku i które miały charakter rudymenarny dla funkcjonowania jednostek, społeczeństw oraz politycznych wspólnot i państw. Zmiany te opisuję w artykule *Endogenne źródła kryzysu demokracji liberalnej jako przedmiot badań*, gdzie wskazuję, że są nimi:

a) zmiana (o rewolucyjnym wręcz charakterze) w zakresie sposobów społecznej komunikacji i rozwoju mediów społecznościowych oraz Internetu, co osłabiło dotychczasowy monopol twórców i kontrolerów agendy publicznej debaty, wzmacniając tym samym, dotychczas marginalne, ruchy polityczne;

b) ograniczenie tempa wzrostu gospodarczego, co skutkowało pogorszeniem (a w najlepszym przypadku brakiem progresu) warunków i poziomu życia oraz wzmożeniem obaw o rozwój sytuacji gospodarczej;

c) powojenna sytuacja demograficzna i dynamika przemian homogenicznych społeczeństw w wielokulturowe zbiorowości w państwach Europy Zachodniej oraz w przypadku państw Europy Środkowej – emigracja po akcesji do UE i starzenie się społeczeństw.

Efektom poczynionych analiz były następujące konkluzje:

– zjawiska takie jak elitaryzacja demokracji, rosnące nierówności społeczne czy też zmiany kulturowe są nieodzownymi elementami demokracji liberalnej jaka ukształtowała się w II połowie XX wieku a w szczególny sposób zaistniały dzięki neoliberalnym rozwiązaniom na przełomie XX i XXI wieku;

– powyższe zjawiska wzmacniają swój charakter zasobu populistycznej polityki w wyniku zmian „warunków zakresowych” współczesnych demokracji (takich jak zmiana w zakresie komunikowania społecznego, spowolnienie gospodarcze, zmiany demograficzne);

– kwestie ekonomiczne i kulturowe są ze sobą powiązane i współzależne – tylko analiza uwzględniająca oba te komponenty jest skuteczna poznawczo;

– w przypadku Europy Środkowej istotnym zasobem populistycznej polityki jest imitacyjny charakter transformacji systemowej, która osadzona była na neoliberalnych paradygmatach.

Studium przypadku – populistyczna polityka Prawa i Sprawiedliwości

Zastosowanie dynamicznego ujęcia kryzysu demokracji liberalnej stanowi teoretyczną podstawę badań, które zostały ujęte w ramach artykułów współtworzących drugą część osiągnięcia, czyli studium przypadku, obejmującego realizowaną w ostatnich latach **populistyczną politykę PiS**. Ustalenia teoretyczne zostały zatem poddane aplikacji i weryfikacji w ramach badań prowadzonych w oparciu o konkretny przypadek.

W ramach prowadzonych badań w głównej mierze analizuję dyskursywny wymiar populizmu, niemniej jednak, zgodnie z założeniami podejścia hybrydowego interesują mnie również przejawy wymiaru strategicznego. Tym bardziej, że po 2015 roku nieodzownym było też odnoszenie się do politycznych działań w zakresie zmian polityki państwa, jakie mógł realizować rząd posiadający zaplecze w postaci parlamentarzystów wybranych z list PiS. Efekty prowadzonych badań zostały przedstawione w ramach sześciu tekstów (w tym trzech

w języku angielskim) opublikowanych w uznanych polskich i zagranicznych czasopismach naukowych (w tym jednym indeksowanym w bazie SCOPUS):

- 1) Lewandowski A., Polakowski M., *Post-communist populism in Poland: the case of the Law and Justice party*, „Ethnopolitics” 2023 (on-line first), DOI:10.1080/17449057.2023.2194111

[Mój wkład w powstanie niniejszej publikacji polegał na współprzygotowaniu pomysłu, opracowaniu koncepcji tekstu oraz przeglądzie części literatury. Oprócz tego byłem współodpowiedzialny za przygotowanie części o charakterze teoretycznym oraz części dotyczącej analizy omawianego problemu. Sformułowałem także część wniosków końcowych. Mój wkład procentowy w przygotowanie publikacji wyniósł 50%].

- 2) Lewandowski A., Polakowski M., *Elites vs. the People: Populism in the Political Thought of Law and Justice*, „Annales UMCS, Sectio K” 2018, XXV, 2, s. 145-163, DOI:10.17951/k.2018.25.2.145

[Mój wkład w powstanie niniejszej publikacji polegał na współprzygotowaniu pomysłu, opracowaniu koncepcji tekstu oraz przeglądzie części literatury. Oprócz tego byłem współodpowiedzialny za przygotowanie części o charakterze teoretycznym oraz części dotyczącej analizy omawianego problemu. Sformułowałem także część wniosków końcowych. Mój wkład procentowy w przygotowanie publikacji wyniósł 50%].

- 3) Lewandowski A., *Zagrożona tożsamość jako element narodowego populizmu. Przypadek politycznego stylu Prawa i Sprawiedliwości*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica” 2022, nr 29.

- 4) Lewandowski A., *Cultural security in the political programmes of Law and Justice*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2017, nr 56, s. 21-33, DOI:10.15804/athena.2017.56.02

- 5) Lewandowski A., Tomaszewski P., *Koncepcje rozwoju integracji europejskiej na podstawie informacji ministrów spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej (2012-2019)*, „Przegląd Sejmowy” 2021, nr 2(163), s. 151-179. DOI:10.31268/PS.2021.22

[Mój wkład w powstanie niniejszej publikacji polegał na współprzygotowaniu pomysłu, opracowaniu koncepcji tekstu oraz przeglądzie części literatury. Oprócz tego byłem współodpowiedzialny za przygotowanie części o charakterze teoretycznym oraz dotyczącej analizy koncepcji autorstwa polityków
Prawa i Sprawiedliwości. Sformułowałem także część wniosków końcowych. Mój wkład procentowy w przygotowanie publikacji wyniósł 50%].

- 6) Lewandowski A., *Subiektywna deprywacja jako determinanta działań Prawa i Sprawiedliwości. Przypadek programu Polski Ład*, „Polityka i Społeczeństwo” 2022, 1(20), ss. 106-121. DOI:10.15584/polispol.2022.1.8

Poszczególne artykuły współtworzą spójną analizę **przejawów populistycznej polityki PiS**, która przeprowadzona została zgodnie z określoną w tekście *Post-communist populism in Poland: the case of the Law and Justice party* („Ethnopolitics”) ramą teoretyczną i wytyczonym polem populistycznej polityki tej partii. W wymienionym artykule, oprócz wyartykułowania koncepcji hybrydowego ujęcia populizmu (co zostało opisane we wcześniejszej części autoreferatu), dokonuję analizy potencjalnego wpływu transformacji systemowej na populistyczną politykę. Postkomunistyczne, transformacyjne realia państw Europy Środkowej znalazły bowiem swoje odzwierciedlenie w formule populistycznej polityki jaka obecna jest w tym regionie, także w Polsce. Tym samym problematyka transformacji stała się istotnym elementem populistycznej mikroideologii w analizowanym przeze mnie przypadku populistycznej polityki.

Istotnym i podstawowym w kontekście drugiej, empirycznej części osiągnięcia elementem badań, których wyniki opublikowałem w artykule *Post-communist populism in Poland: the case of the Law and Justice party* była charakterystyka **głównych obszarów populistycznej polityki PiS** takich jak: krytyka elit i kondycji postkomunistycznego państwa, zagrożenia tożsamości narodowej oraz zagadnienie deprywacji w państwie postkomunistycznym. Tym samym określone zostało pole dla populistycznej polityki PiS, którą eksplorowałem w kolejnych artykułach składających się na referowane osiągnięcie, gdzie wymienione zagadnienia zostały analitycznie pogłębione.

W artykule *Elites vs. the People: Populism in the Political Thought of Law and Justice* („Annales UMCS, Sectio K”) skupiam się na rudymenarnej dla populistycznej polityki **relacji elit i ludu**. Przeprowadzone badania pozwoliły mi określić główne płaszczyzny krytyki elit, jakie zawarte były w politycznym dyskursie PiS. Partia Jarosława Kaczyńskiego ogniskowała negatywną ocenę elit wokół takich kwestii jak antydemokratyczna geneza elit Trzeciej Rzeczypospolitej, sztuczna i nieuzasadniona ich wyjątkowość (także ukryta pod retorycznym płaszczem technokratyczności), antypaństwowość i kosmopolityczność. Elity krytykowane były także za dystans, jaki budowały względem ludu (i tym samym za niezrozumienie problemów, z jakimi ten lud się borykał) oraz niesprawiedliwą politykę gospodarczą realizowaną po 1989 roku. Stosowana przez PiS argumentacja uzasadniała

polityczne działania w obszarze chociażby reformy sądownictwa czy też Trybunału Konstytucyjnego. Zgodnie bowiem z dyskursem PiS sędziowie byli przedstawicielami elit, które nie służyły dobru ludu, więc jak argumentowano, należało dokonać wymiany zarówno systemu sądownictwa, jak i personalnego składu środowiska prawniczego.

Artykuły: *Cultural security in the political programmes of Law and Justice* („Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne”) oraz *Zagrożona tożsamość jako element narodowego populizmu. Przypadek politycznego stylu Prawa i Sprawiedliwości* („Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Politologica”) dotyczyły drugiego obszaru populistycznej polityki PiS, czyli **zagadnienia zagrożonej tożsamości i kultury narodowej**. Ustalenia, jakich dokonałem, pozwalają stwierdzić, że w narracjach PiS kultura i tożsamość narodowa to wartości wymagające ochrony, uznane za zagrożone zarówno przez czynniki zewnętrzne (polityka UE, kryzys migracyjny), jak i wewnętrzne (polityka elit politycznych). Wyniki badań pozwalają mi również stwierdzić, że problematyka zagrożeń dla narodowej tożsamości i kultury stanowiła istotny element myśli politycznej PiS praktycznie od początku powstania tego ugrupowania. Określiłem również, że w tym obszarze występuje ciągłość programowa, a stałymi punktami tego myślenia jest osadzenie polskiej tożsamości i kultury w tradycji chrześcijańskiej i podkreślanie tradycyjnych wartości. Wynika z tego również wartość wspólnoty i takich jej składowych jak rodzina czy wspólnota narodowa.

Na gruncie przeprowadzonej analizy mogę również skonstatować, że po 2015 roku PiS wyraźniej artykułuje wspomniane zagrożenia i jednoznacznie łączy je z krytyką „neoliberalnej ideologii”. Zgodnie z przyjętą ramą analityczną wymiar argumentacji polityków PiS miał charakter populistyczny ze względu na krytykę elit – za lekceważenie zagrożeń w omawianym obszarze oraz zgodę na pogłębiającą się integrację europejską, którą PiS utożsamia właśnie z zagrożeniem dla narodowej tożsamości i kultury, a także niejako zaniechanie obowiązku państwa w obszarze ochrony tychże społecznych instytucji. W tym też kontekście PiS dokonuje utożsamienia ludu ze wspólnotą opartą na wymienionych wartościach, co ma na celu jeszcze wyraźniejsze zaznaczenie różnicy między ludem a elitami.

Populistyczne narracje dotyczące zagrożonej tożsamości i kultury narodowej miały również swoje odbicie w polityce rządu PiS po 2015 roku. W artykule *Koncepcje rozwoju integracji europejskiej na podstawie informacji ministrów spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej (2012-2019)* (czasopismo „Przegląd Sejmowy”) analizuję sejmowe wypowiedzi ministrów spraw zagranicznych w rządzie Zjednoczonej Prawicy. Poczyniona przeze mnie analiza pozwoliła zidentyfikować i określić uzasadnienie dla zmiany po 2015

roku prowadzonej polityki europejskiej polskiego rządu. Ministrowie reprezentujący rząd PiS w swoich wystąpieniach odnosili się do takich zagadnień jak tożsamość narodowa w kontekście integracji europejskiej, ograniczenia demokracji na forum UE, znaczenie państw narodowych czy też kryzys wartości w UE. Z wystąpień tych można odczytać potrzebę ochrony tożsamości narodowej, kultury narodowej, tradycyjnych wartości czy wreszcie suwerenności państwa jako zagrożonych przez pogłębiającą się integrację europejską. W tym kontekście ujawnia się również pośrednia krytyka proeuropejskich elit, które przedkładają interes „zewnętrzny” nad narodowy. Prowadzone badania, także o charakterze porównawczym, pozwalają mi na stwierdzenie, że ten rodzaj myślenia o integracji europejskiej był stałym elementem politycznych koncepcji PiS jeszcze przed 2015 rokiem. Zmiana, jaka się po tym czasie pojawiła, to wyborcza wygrana i możliwość realizowania własnych postulatów w politycznej praktyce rządu.

W toku prowadzonych badań dokonałem analizy populistycznej polityki PiS w kwestiach gospodarczych. Swoje ustalenia opublikowałem w artykule *Subiektywna deprivacja jako determinanta działań Prawa i Sprawiedliwości. Przypadek programu Polski Ład* (czasopismo „Polityka i Społeczeństwo”). Analizy wypowiedzi polityków partii Jarosława Kaczyńskiego oraz wyborczych dokumentów upoważniają do stwierdzenia, że w ramach dyskursu (ale także i działań z zakresu polityki rządu) PiS dokonywał krytyki (ale również i korekty) **dotychczasowej polityki gospodarczej państwa, którą łączono z neoliberalnym modelem gospodarki** wprowadzonym w ramach transformacji systemowej. Analizy popełnione w tym tekście pozwalają mi dokonać konkluzji, że zwrot ku bardziej solidarystycznej polityce gospodarczej na poziomie deklaracji był swoistą kontynuacją wcześniejszych haseł politycznych głoszonych przez tę partię jeszcze przed 2015 rokiem. Tak samo jednak jak w przypadku stosunku do europejskiej integracji, tak i w tym wymiarze PiS mógł, dzięki wyborczemu zwycięstwu, realizować swoje postulaty w praktyce politycznego rządzenia.

Badania, których rezultaty zawarłem w artykule *Subiektywna deprivacja jako determinanta działań Prawa i Sprawiedliwości. Przypadek programu Polski Ład*, pozwoliły mi na ustalenie, że w **sprawach ekonomicznych PiS** odnosił się do kwestii subiektywnej deprivacji zarówno w zakresie poprawy poziomu życia w wymiarze ekonomicznym, jak również poczucia osiągnięcia adekwatnej pozycji w ramach społecznej stratyfikacji. Tym samym działania PiS wpisują się w określoną w pierwszej części ramę ekonomicznych zasobów populistycznej polityki. Realizując ją, liderzy PiS zapowiadali działania na rzecz

niwelowania różnic pomiędzy poziomem życia w dużych miastach i peryferiach oraz pomiędzy polskim a zachodnimi społeczeństwami. W ramach stosowanej argumentacji na rzecz tego typu działań w analizowanym dyskursie używano odniesień do takich kategorii jak godność czy też podkreślano istotę poczucia docenienia oraz możliwości uzyskania społecznego awansu. Tym samym argumentacja ta wykraczała poza kategorie czysto ekonomicznej poprawy warunków życia, a odnosiła się do idei sprawiedliwości i realizacji nadziei na społeczny awans. Jednocześnie w stosowanym dyskursie obecna była krytyka neoliberalnych rozwiązań w zakresie gospodarki, tworzenia podziałów społecznych i nierównomiernego udziału w sukcesach transformacji. Niejako tradycyjnie PiS w swojej retoryce krytykował elity i kondycję państwa, kładąc akcent na konieczność wyrównania szans, ale i dowartościowania dotychczas pokrzywdzonego ludu.

Przeprowadzone badania, których efekty opublikowałem w artykułach stanowiących empiryczną część osiągnięcia, pozwoliły mi określić główne **cechy populistycznej polityki PiS**:

1) W populistycznej polityce PiS istotnym elementem była krytyka elit politycznych, na którą składały się:

- konfrontacyjny charakter relacji lud vs. elity;
- lud przedstawiany jako pokrzywdzony, przegrany w ramach transformacji, pozbawiony możliwości pełnego udziału w procesach demokratycznych, wykluczony z możliwości czerpania z ewentualnych sukcesów państwa i wykluczony z możliwości partycypowania w procesach politycznych i ekonomicznych;
- elity przedstawiane jako odpowiedzialne za zły stan państwa, za kształt i przebieg transformacji; ograniczenia w funkcjonowaniu demokracji wykorzystujące swoją pozycję do realizacji własnych interesów, nierozumiejące potrzeb ludu, nierealizujące interesów państwa kosztem interesów zewnętrznych;
- elity przedstawiane jako odpowiedzialne za zagrożenia dotyczące polskiej kultury narodowej i tożsamości m.in. wskutek zaakceptowania neoliberalnej polityki w wymiarze ideowym.

2) W dyskursywnym wymiarze populistycznej polityki PiS, w ramach której istotny element stanowiła nawiązująca do pkt 1. krytyka kondycji państwa i demokracji, która przejawiała się w:

- opisie państwa jako niezdolnego do realizacji swoich podstawowych zadań, takich jak np. zabezpieczenie losów swoich obywateli (ludu);

- w krytyce przebiegu i kształtu polskiej transformacji jako niesprawiedliwej i generującej podziały.

3) Istotnym elementem populistycznej polityki PiS okazały się powiązane ze sobą kwestie kulturowe oraz ekonomiczne (co jest zgodne z modelem populizmu hybrydowego). W wymiarze kulturowym były to zagrożenia dla tradycyjnych wartości i „polskości” rozumianej jako tożsamość i kultura narodowa, w wymiarze ekonomicznym nierówności społeczne i poczucie wykluczenia. Oba te wymiary populistycznej polityki odnosiły się do problemu wykluczenia ludu ze sfery polityki przez działania elit.

4) Po 2015 roku populistyczna polityka PiS miała wymiar nie tylko dyskursywny, ale także strategiczny. Zmiana dotychczasowej polityki państwa odbywała się w głównej mierze w wymiarze ekonomicznym (programy społeczne takie jak 500+, dodatkowe emerytury), ale także odnosiła się do kwestii kulturowych i tożsamościowych (działania na rzecz wzmocnienia wspólnoty, polityka historyczna itp.). Niemniej jednak zasadniczym wymiarem populistycznej polityki okazał się jej dyskursywny wymiar, który pozwalał wyjaśniać i uzasadniać konkretne polityczne działania.

5) Odnosząc się do ostatniego problemu badawczego, należy stwierdzić, iż populistyczna polityka PiS wykorzystywała zasoby, które poprzez swoje naturalne funkcjonowanie wytwarzała po 1989 roku demokracja liberalna w Polsce. Kryzys demokracji liberalnej stał się zatem niejako środowiskiem dla populistycznej polityki: nierówności społeczne, elitaryzacja demokracji, zmiany społeczne i w przypadku Polski – realia neoliberalnej transformacji systemowej sprawiają, że popytowa strona populizmu sprzyja realizacji tego typu polityki. PiS, korzystając z tych okoliczności, skutecznie zaproponował populizm podaży.

Podsumowanie

Podsumowując omówione powyżej **osiągnięcie naukowe**, warto zauważyć, że wpisuje się ono we współczesne, **istotne w naukach o polityce i administracji kierunki badań**, zaś podjęta tematyka tworzy **spójną całość**. Zarówno przeprowadzone w zakresie populistycznej polityki analizy, jak i badania w zakresie teoretycznych ram badanego zagadnienia, nie tylko **systematyzują** dotychczasowe ustalenia badaczy, ale **wnoszą nowe treści** do wiedzy o kryzysie demokracji liberalnej oraz populistycznej polityce i aktywnościach partii określanych jako populistyczne. Zaprezentowane i zastosowane podejście badawcze **nie miało** dotychczas odzwierciedlenia w literaturze przedmiotu,

zwłaszcza jeśli chodzi o ujęcie kryzysu w ramy **procesu**. Ponadto walor innowacyjności prezentuje analiza populistycznej polityki w obszarach wyznaczonych przez wynikające ze specyfiki demokracji liberalnej źródła kryzysu, co ujmuję autorsko w kategorii kryzysu demokracji stanowiącego środowisko dla populistycznej polityki.

Zaprezentowane rozważania zarówno teoretyczne, jak i studium przypadku, stanowią oryginalne opracowanie autorskie, które może być wykorzystywane przez badaczy w przyszłości. Szerokie ujęcie zagadnienia, różnorodna i odpowiednio zastosowana metodologia spowodowały, że podjęcie się niezbadanych dotąd obszarów badawczych pretenduje do stania się punktem odniesienia dla kolejnych inicjatyw naukowych. Analiza populistycznej polityki realizowanej w środowisku kryzysu demokracji (traktowanego jako proces), a także wskazanie podejścia badawczego, mogą inspirować do kolejnych prób badawczych podejmowanych m.in w analizach porównawczych.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej

Mając na uwadze rozwój naukowy, dążyłem do realizacji zróżnicowanych form współpracy krajowej i międzynarodowej poprzez podejmowanie aktywności naukowej w kraju i we współpracy z partnerami zagranicznymi. Jedną z płaszczyzn tej aktywności był udział w projektach i grantach badawczych.

W roku 2019 prowadziłem badania jako **członek zespołu badawczego realizującego grant** pt. *Wielopoziomowa weryfikacja teorii adaptacji partii politycznych – przypadek Polski*, finansowany przez Narodowe Centrum Nauki (nr grantu: 2017/26/M/HS5/00824). Grant badawczy był realizowany na Uniwersytecie Warszawskim pod kierownictwem dra hab. Wojciecha Gagatka, prof. ucz. (Uniwersytet Warszawski). Problemem badawczym projektu było pytanie: w jaki sposób partie polityczne przystosowują się w tym samym czasie do różnych warunków instytucjonalnych? Celem projektu była ocena zakresu, w jakim partie organizują się inaczej w trakcie tego samego cyklu wyborczego w związku z wyzwaniem pojawiającymi się na różnych arenach instytucjonalnych czy wyborczych. Projekt miał charakter międzynarodowy (uczestniczyli w nim badacze z pięciu państw członkowskich UE: Niemiec, Belgii, Irlandii, Włoch i Polski).

Jako **wykonawca projektu** byłem odpowiedzialny za przeprowadzenie wywiadów z kandydatami w wyborach do Parlamentu Europejskiego oraz do polskiego Sejmu, które odbywały się w 2019 roku. Ponadto prowadziłem badania w postaci obserwacji kampanii

wyborczej na obszarze okręgu nr 5 w ramach wyborów do europarlamentu i tego samego obszaru w ramach wyborów parlamentarnych. W ramach projektu przeprowadziłem blisko 30 indywidualnych, pogłębionych wywiadów z politykami. Badania te pozwoliły mi rozwinąć warsztat badacza nauk o polityce i administracji, w szczególności umiejętności prowadzenia wywiadów, ale także poszerzyły moje perspektywy badawcze oraz kompetencje metodologiczne.

W roku 2020 byłem **wykonawcą w projekcie *Ethics and Integrity in Politics*** realizowanym przez Instituto de Ciências Sociais da Universidade de Lisboa (ICS-ULisboa), finansowanym przez Fundação Francisco Manuel dos Santos (FFMS). Kierownikiem projektu był Luís de Sousa z Instytutu Nauk Społecznych Uniwersytetu w Lizbonie. W ramach projektu prowadziłem badania nad partyjnymi regulacjami statutowymi dotyczącymi zagadnień etycznych i dyscyplinarnych. Badania prowadzone były w oparciu o przygotowane, zestandaryzowane narzędzie badawcze w postaci arkusza ankiety. Efektem badań podejmowanych w ramach projektu była publikacja pt. *Ethics and integrity in politics: Perceptions, control, and impact* (2022), w której występuję jako ekspert krajowy. Projekt ten pozwolił mi nie tylko rozwinąć naukowy warsztat w zakresie badań nad partiami politycznymi, ale także nawiązać kontakty międzynarodowe z naukowcami z Portugalii.

W 2022 roku **uczestniczyłem w pracach zespołu** realizującego badania w ramach projektu „Polska Szkoła Pomagania”. Projekt realizowany przez Ośrodek Badań Nad Migracjami Uniwersytetu Warszawskiego, Centrum Badań Migracyjnych Uniwersytetu Adama Mickiewicza oraz Konsorcjum Migracyjne miał na celu ukazanie specyfiki działań recepcyjnych oraz integracyjnych, jakie były podejmowane w polskich miastach po 24 lutego 2022 r. Jako wykonawca przeprowadziłem indywidualne, pogłębione wywiady z przedstawicielami instytucji i organizacji udzielających pomocy imigrantom z Ukrainy po 24 lutego 2022 roku. Badania prowadziłem w obrębie średniego miasta w województwie mazowieckim. Efektem projektu był raport *Polska Szkoła Pomagania. Przyjęcie osób uchodźczych z Ukrainy w Polsce* opublikowany w lutym 2023 roku, którego byłem jednym z współautorów. W ramach badań zespołu realizującego projekt dokonana została diagnoza potrzeb i dobrych praktyk w zakresie działań pomocowych i integracyjnych, jakie miały miejsce w Polsce po 24 lutego 2022 roku. Zrekonstruowano skalę i charakter infrastruktury pomocowej i recepcyjnej. Badania prowadzono w jedenastu miastach: Krakowie, Lublinie, Poznaniu, Rzeszowie, Warszawie, Łomży, Płocku, Świnoujściu, Bolechówko-Potasze, Hrubieszowie i Wronkach.

W latach 2018-2019 jako kierownik i wykonawca **realizowałem grant badawczy** pt. *Opozycja parlamentarna w Polsce w dobie rywalizacji partii postsolidarnościowych Platformy Obywatelskiej i Prawa i Sprawiedliwości (2005-2015)*. Grant finansowany był w ramach Konkursu Prezydenta Miasta Płocka na finansowanie grantów badawczych realizowanych w ramach zadania „Współpraca z wyższymi uczelniami”. Grant realizowałem jako pracownik Mazowieckiej Uczelni Publicznej w Płocku (obecnie Akademii Mazowieckiej w Płocku).

W ramach projektu prowadziłem badania (kwerendy, wywiady, analizy danych zastanych), które dotyczyły różnych form działalności opozycji parlamentarnej w realiach intensywnego sporu politycznego w Polsce. Wiedzę i doświadczenie zdobyte podczas realizacji grantu wykorzystałem w ramach przygotowania artykułu *Between Cooperation and Competition: Electoral Alliances of the Parliamentary Opposition in Poland during the 2018–2019 Series of Three Elections*, opublikowanego w zagranicznym czasopiśmie z listy SCOPUS: „Czech Journal of Political Science” (2021, vol. 2, s. 167-185).

W latach 2017-2019 uczestniczyłem w dwóch projektach badawczych o charakterze lokalnym, którymi były granty Prezesa Towarzystwa Naukowego Płockiego: w okresie wrzesień 2018 - marzec 2019 grant pt. *Problematyka edukacji w polskiej myśli politycznej po 1989 roku*, w okresie listopad 2017 - czerwiec 2018 grant pt. *Idee jako fundamenty porządku społecznego, politycznego i prawnego III Rzeczypospolitej*. W ramach obu grantów prowadziłem badania źródłowe, zaś efektem badań były artykuły w pracach zbiorowych.

Ponadto aplikowałem o finansowanie prowadzonych przeze mnie badań w ramach ogłaszanego przez Narodowe Centrum Nauki konkursu MINIATURA (edycje 3, 5 oraz 6). W ramach składanych wniosków koncentrowałem się na zagadnieniu postrzegania kryzysu liberalnej demokracji przez elity polityczne w Polsce. Działanie naukowe będące przedmiotem wymienionych wniosków stanowić miało wstęp do dalszych badań w wskazanym obszarze. Mimo nieuzyskania finansowania, wnioski były pozytywnie oceniane a uzyskane doświadczenia przekładałem na prowadzone kolejne badania.

W toku drogi zawodowej wykazałem się istotną aktywnością naukową w więcej niż jednej uczelni. W latach 2016-2020 jako pracownik badawczo-dydaktyczny na stanowisku adiunkta w Zakładzie Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Mazowieckiej Uczelni Publicznej w Płocku (obecnie Akademii Mazowieckiej w Płocku) **prowadziłem badania, których efektem są publikacje** w postaci: 1 monografii autorskiej, 7 artykułów w czasopiśmie

naukowych, 14 rozdziałów w pracach zbiorowych oraz 4 prac pod redakcją. Ponadto w czasie pracy w Płocku realizowałem wspomniany powyżej grant badawczy.

W ostatnich latach **współpracowałem również z badaczami** z Wydziału Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Efektem tej współpracy jest jeden wspólny artykuł w czasopiśmie naukowym (A. Lewandowski, P. Tomaszewski, *Koncepcje rozwoju integracji europejskiej na podstawie informacji ministrów spraw zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej (2012-2019)*, „Przegląd Sejmowy” 2021, nr 2(163), s. 151-179), jedna monografia współautorska (A. Lewandowski, R. Musiałkiewicz, P. Tomaszewski, *Między upodmiotowieniem a upolitycznieniem. Polski samorząd terytorialny w realiach (kryzysu) demokracji liberalnej po 1989 roku*, Wydawnictwo Państwowej Akademii Nauk Stosowanych we Włocławku, Włocławek 2022, ss. 155. ISBN 978-83-963889-5-7) oraz trzy redakcje monografii wieloautorskich: *Spory o modernizację i demokrację w XX i XXI wieku*, red. G. Radomski, M. Strzelecki, A. Lewandowski, M. Winclawska, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2022, ss. 668. (ISBN: 978-83-231-4567-7, eISBN: 978-83-231-4569-1), *Ugrupowania postsolidarnościowe w systemie partyjnym Trzeciej Rzeczypospolitej*, red. A. Fordoński, A. Lewandowski, M. Polakowski, G. Radomski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2020, ss. 270. (ISBN 978-83-231-4392-5) oraz *20 lat reformy samorządu terytorialnego. Próba ewaluacji*, red. A. Fordoński, A. Lewandowski, G. Radomski, Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2019 r., ss. 222. (ISBN 978-83-61601-95-1);

Aktywność naukową wykraczającą poza jedną uczelnię realizuję także, angażując się w działalność **czasopism naukowych z bazy ERIH Plus**. Od kilku lat jestem członkiem redakcji czasopisma naukowego „Historia i Polityka”, gdzie pełnię funkcję redaktora tematycznego w sekcji nauki o polityce. Ponadto w latach 2016-2020 byłem sekretarzem redakcji czasopisma „Społeczeństwo Edukacja Język”. Od stycznia 2023 r. piastuję stanowisko zastępcy redaktora naczelnego w czasopiśmie „Dyskurs & Dialog”. Współpracuję także w charakterze recenzenta z redakcjami innych czasopism naukowych takich jak: „Polityka i Społeczeństwo”, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis”, „Wolność i Solidarność”, „Zoon Politikon”, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” oraz rumuńskie „Studia Politica. Romanian Political Science Review”.

Wyniki prowadzonych badań naukowych **prezentowałem** podczas licznych ogólnopolskich i międzynarodowych **konferencji naukowych** – wystąpiłem z referatem podczas

czterdziestu jeden konferencji naukowych. Wielokrotnie prowadziłem panele podczas konferencji i byłem członkiem komitetu organizacyjnego konferencji (trzykrotnie). Wykaz konferencji stanowi załącznik do Wniosku.

Wyniki swoich badań zaprezentowałem również w ramach Seminarium z Filozofii Historii i Teorii Społecznej Pracowni Epistemologii i Kognitywistyki Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Adama Mickiewicza, gdzie wygłosiłem referat pt. *Populizm a źródła kryzysu demokracji liberalnej* (maj 2023 r.) oraz w ramach odczytu w Towarzystwie Naukowym Płockim, który był poświęcony rywalizacji politycznej w wyborach samorządowych w III RP (październik 2018 r.)

Ponadto uczestniczyłem bez referatu w znaczących dla moich badań seminariach, zjazdach i konferencjach, takich jak:

1. Ogólnopolski Zjazd Teoretyków Polityki „Rządzenie i zarządzanie jako przedmiot badań politologicznych” (Bydgoszcz 24-25.04.2023 r);
2. Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Between the Pandemic and the War. Post(?) pandemic Threats to Democracy”, (Wisła 20-21.04.2023 r.);
3. Konferencja *Politologia teoretyczna w Polsce. Bilans 50-lecia* (Poznań 5-6.07.2022 r.);
4. X Ogólnopolski Zjazd Katedr i Zakładów Systemów Politycznych pt. *Kryzys państwa – państwo w kryzysie* (Zegrze 19-20.05.2022 r.);
5. Ogólnopolskie Seminarium Naukowe pt. *Wybory w czasie pandemii – dylematy i wyzwania. Doświadczenia państw europejskich* (Poznań, 25.11.2021 r., Szczecin, 20.01.2022 r., Bydgoszcz, 17.03.2022 r.);
6. XI Ogólnopolski Zjazd Katedr i Zakładów Systemów Politycznych pt. *Prawo wyborcze w teorii i praktyce*, Uniwersytet w Białymstoku, (Supraśl 24-26 maja 2023 r.).

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę

W trakcie pracy **dydaktycznej** na Wydziale Nauk Humanistycznych i Społecznych Mazowieckiej Uczelni Publicznej w Płocku oraz na Wydziale Nauk o Polityce i Administracji Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy prowadziłem zajęcia dydaktyczne dla studentów na kierunkach: Innowacyjność i zarządzanie sferą publiczną, Cyberdemokracja i studia nad rozwojem, Bezpieczeństwo wewnętrzne, Bezpieczeństwo narodowe, Zarządzanie bezpieczeństwem narodowym. Były to takie przedmioty jak m.in: System polityczny RP,

Współczesne systemy polityczne, Teorie i dzieje demokracji, Procesy globalizacyjne, Zarządzanie instytucją publiczną, Metodologia procesów badawczych, Bezpieczeństwo w programach i doktrynach politycznych, System bezpieczeństwa wewnętrznego, Polityka bezpieczeństwa, Najnowsza historia Polski, Socjologia bezpieczeństwa.

Zajęcia realizowałem w różnych formach dydaktycznych, takich jak: wykłady, konsultacje, ćwiczenia, seminaria. W większości przypadków odpowiadałem nie tylko za prowadzenie zajęć, ale również za przygotowanie autorskiego programu i materiałów dydaktycznych.

W ramach pracy dydaktycznej prowadziłem seminarium dyplomowe, pełniąc funkcję promotora (ponad 40 prac licencjackich) oraz recenzenta (ponad 40 prac dyplomowych).

Swoje **aktywności organizacyjne** realizuję od wielu lat na różnych szczeblach i w różnych instytucjach. Na poziomie krajowym **udzielałem się na forum** Polskiego Towarzystwa Nauk Politycznych. W 2019 roku z mojej inicjatywy i we współpracy z ówczesnymi współpracownikami wystąpiłem do Zarządu Głównego z wnioskiem o powołanie płockiego oddziału PTNP, w którym od 2019 roku do dziś piastuję stanowisko **Prezesa Zarządu Oddziału**. Dzięki tym działaniom udało się nie tylko zinstytucjonalizować nowe środowisko politologiczne w kraju ale także prężnie je rozwijać. Byłem także dwukrotnie wybierany na delegata oddziału na Walny Zjazd Delegatów PTNP (2019 i 2022). Jestem również członkiem Towarzystwa Wiedzy Obronnej oraz Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Doświadczenia organizacyjne zdobywałem w poszczególnych miejscach pracy. Jako inicjator i autor wniosku o pozwolenie na utworzenie kierunku studiów Bezpieczeństwo wewnętrzne w Mazowieckiej Uczelni Publicznej, w latach 2016-2020 po uzyskaniu stosownej zgody i uruchomieniu kierunku, pełniłem funkcję **kierownika** nowo utworzonego Zakładu Nauk o Polityce i Bezpieczeństwie, który funkcjonował na Wydziale Nauk Humanistycznych i Społecznych. Jednym z zadań, jakie postawiono przede mną jako kierownikiem zakładu, było przygotowanie zespołu, który mógłby przystąpić w ramach dyscypliny nauka o polityce i administracji do ewaluacji działalności naukowej. W tym też kierunku zdobywałem wiedzę, uczestnicząc m.in. w szkoleniu *Zasady procesu ewaluacji działalności naukowej uczelni* organizowanym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w grudniu 2018 roku.

W okresie grudzień 2017 - koniec marca 2018 **pełniłem obowiązki Prodziekana** na ww. wydziale. Ponadto w latach 2018-2020 piastowałem stanowisko **Dyrektora Wydawnictwa** Naukowego Mazowieckiej Uczelni Publicznej w Płocku. Podjęte przeze mnie działa-

nia w zakresie profesjonalizacji wydawnictwa i jego rozwoju skutkowały wpisaniem go do ministerialnego wykazu wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe.

Aktywności w wymiarze organizacyjnym kontynuowałem po zmianie miejsca zatrudnienia i rozpoczęciu pracy na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Od 1 października 2021 roku pełnię funkcję **Pełnomocnika Dziekana ds. Ewaluacji Działalności Naukowej**. Wykonując rzetelnie swoje obowiązki pracowałem na rzecz osiągnięcia przez środowisko politologów na UKW jak najlepszego wyniku w ramach oceny działalności naukowej. Działania te okazały się skuteczne – w tym czasie dyscyplina nauki o polityce i administracji na Uniwersytecie Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy otrzymała w ramach parametryzacji kategorię „A”. Realizując zadania pełnomocnika, mogłem wykorzystać zdobytą wcześniej wiedzę, jak i doświadczenia organizacyjne.

Na Wydziale Nauk o Polityce i Administracji UKW pełnię także inne funkcje organizacyjne będąc członkiem: **Rady Naukowej Wydziału** (jako reprezentant adiunktów), **Rady Kierunku Politologia** oraz **Przewodniczącym Rady Kierunku Zarządzanie sferą publiczną** (jako przewodniczący uczestniczyłem w pracach zespołu nad powstaniem koncepcji kierunku i modułami przedmiotów oraz efektami uczenia się).

Do innych zadań o charakterze organizacyjnym zaliczyć należy pełnienie przeze mnie funkcji sekretarza Komisji przyjmującej obronę rozprawy doktorskiej (2021 rok) oraz pełnienie funkcji opiekuna roczników na studiach stacjonarnych (roczniki 2016/2017 i 2021/2022) – zarówno w Płocku, jak i Bydgoszczy. Dodatkowo podczas pracy w Płocku w latach 2016-2019 pełniłem funkcję opiekuna praktyk na kierunku Bezpieczeństwo wewnętrzne.

Za działalność organizacyjną i naukową byłem **kilkukrotnie nagradzany**. W latach 2016, 2017 otrzymałem nagrodę indywidualną, w roku 2018 nagrodę indywidualną I stopnia, zaś w latach 2019 i 2020 nagrodę zespołową Rektora Mazowieckiej Uczelni Publicznej w Płocku.

Również w zakresie **popularyzacji nauki** podejmowałem różnego rodzaju aktywności, m.in. **zainicjowałem i zorganizowałem** otwarte spotkania dla studentów i uczniów szkół średnich w ramach „Płockich debat o polityce i bezpieczeństwie” (pierwsze spotkanie poświęcone wyborom prezydenckim w Stanach Zjednoczonych odbyło się w listopadzie 2016 r.); we współpracy z płockimi instytucjami kultury takimi jak Książnica Płocka oraz Płocki Ośrodek Kultury i Sztuki, jako przedstawiciel płockiego oddziału PTNP organizowałem spotkania poświęcone polskiej polityce (m.in. spotkania z Prof. Antonim Dudkiem, Piotrem Witwickim).

Odrębną aktywnością popularyzującą naukę o polityce i administracji były seminaria organizowane przez kierowany przeze mnie oddział PTNP. W okresie pandemii w trybie zdalnym odbyły się seminaria naukowe z udziałem m.in. prof. Rafała Chwedoruka, prof. Ivana Monolatiego, dra Piotra Obacza.

Ponadto wygłosiłem referat w siedzibie Towarzystwa Naukowego Płockiego nt. rywalizacji politycznej i upartyjnienia w ramach wyborów samorządowych w III RP (październik 2018) oraz przeprowadziłem warsztaty pt. *Ordynacja wyborcza bez tajemnic – dlaczego Twój głos ma znaczenie* w ramach XII Bydgoskiego Festiwalu Nauki (październik 2022 r.). W 2019 roku prowadziłem dwie debaty kandydatów do europarlamentu i polskiego parlamentu organizowane przez Młodzieżową Radę Miasta w Płocku. Ponadto uczestniczyłem w audycjach radiowych i telewizyjnych jako ekspert, podczas których komentowałem bieżące wydarzenia polityczne.

W ramach współpracy uczelni ze szkołami w regionie byłem obserwatorem egzaminów maturalnych w toruńskim i płockim liceum.

7. Inne ważne informacje dotyczące kariery zawodowej

Mój dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora obejmuje zróżnicowaną aktywność publikacyjną:

- 2 monografie (w tym jedną współautorską);
- 6 monografii wieloautorskich, których byłem współredaktorem naukowym;
- 9 artykułów naukowych w uznanych polskich (17) i zagranicznych (2) czasopismach naukowych, spośród których 8 jest w języku angielskim, w tym:
  - 2 artykuły opublikowane w czasopismach indeksowanych w bazie SCOPUS;
  - 2 artykuły opublikowane w czasopismach indeksowanych w bazie Web of Science;
  - 16 artykułów opublikowanych w czasopismach indeksowanych w bazie ERIH Plus;
- jeden artykuł recenzyjny;
- 19 rozdziałów w monografiach wieloautorskich;
- autorstwo 4 biogramów w książce *Przywódcy polityczni w Polsce* (pod redakcją Macieja Hartlińskiego).

Ponadto przygotowałem i wygłosiłem czterdzieści jeden referatów na konferencjach naukowych, spośród których piętnaście miało miejsce podczas międzynarodowych konferen-

cjach naukowych (w tym jeden referat podczas CEPESA). Dwukrotnie (w Lublinie w 2018 r. i we Wrocławiu w 2022 r.) zgłosiłem i prowadziłem panel podczas kongresu politologii.

Część moich publikacji to prace będące wynikiem współpracy z badaczami z innych polskich instytucji naukowych – Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Akademii Mazowieckiej w Płocku. Publikowanie z innymi autorami wskazuje na zdolność podejmowania wspólnych badań, tym bardziej wartościowych pod względem merytorycznym, że realizowanych z perspektywy różnych badaczy. Szczegółowy wykaz publikacji wraz z podstawowymi wskaźnikami bibliometrycznymi zawiera załącznik do Wniosku.

Poza przedstawionym w punkcie 4. osiągnięciem naukowym, w obszarze moich zainteresowań badawczych znalazły się dwa dodatkowe zagadnienia. Pierwsze z nich ma swój początek w pracy naukowej nad rozprawą doktorską i było kontynuowane w kolejnych latach, a wiąże się z tematem: ***Partie postsolidarnościowe w polskim systemie partyjnym***. W efekcie prowadzonych w tym obszarze badań opublikowałem jedną monografię naukową, trzy artykuły w czasopismach naukowych oraz siedem rozdziałów monografii:

1. Lewandowski A., *Akcja Wyborcza Solidarność. Centroprawica w poszukiwaniu modelu współpracy*, Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2016, ss. 320. (ISBN: 978-83-61601-03-6).
2. Lewandowski A., *Akcja Wyborcza „Solidarność” jako przykład para koalicji związku zawodowego i partii politycznych*, [w:] *Partie i systemy partyjne Europy Środkowo-Wschodniej. Dwie dekady doświadczeń*, red. A. Czwołek, M. Nowak-Paralusz, K. Gawron-Tabor, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika Toruń 2013, s. 301-315.
3. Lewandowski A., *Klub Parlamentarny Akcji Wyborczej Solidarność jako zaplecze rządu Jerzego Buzka*, [w:] *Demokracja – Reformy – Polska. Rząd premiera Jerzego Buzka – próba bilansu*, red. A. Żukowski, K. Leszczyńska, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Olsztyn 2018, ss. 189-206.
4. Lewandowski A., *Centralne struktury organizacyjne Platformy Obywatelskiej oraz Prawa i Sprawiedliwości*, [w:] *Meandry współczesnego systemu partyjnego w Polsce*, red. K. Kamińska-Korolczuk, M. Mielwczyk, R. Ożarowski, Wydawnictwo Athenae Gedanenses, Gdańsk 2018, ss. 105-127. .
5. Lewandowski A., *Idee liberalne w myśli politycznej Platformy Obywatelskiej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 2001-2011* [w:] *Idee polityczno-prawne i spo-*

- leczone jako fundamenty III Rzeczypospolitej*, red. Janusz Justyński, Rafał Kania, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Płockiego, Płock 2018.
6. Lewandowski A., *Ewolucja programowa Platformy Obywatelskiej jako partii opozycyjnej (2011-2007). Wybrane aspekty*, [w:] *(Re)Adaptacja w sytuacjach zmiany społecznej*, red. A. Głowala, J. Michalski, M. Wolińska, Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku Płock 2017, s. 224-235.
  7. Lewandowski A., *Plurality of Liberalisms. The Parliamentary Liberal Groups in the Third Polish Republic: An Analysis of Party Programmes and their Differences*, „Roczniki Historii Socjologii” 2019, vol. X, s. 111-128.
  8. Lewandowski A., *Partie post-solidarnościowe w parlamencie Trzeciej Rzeczypospolitej*, [w:] *Ugrupowania postsolidarnościowe w systemie partyjnym Trzeciej Rzeczypospolitej*, red. A. Fordoński, A. Lewandowski, M. Polakowski, G. Radomski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2020, s. 247-270.
  9. Lewandowski A., *Posłowie debiutanci w Sejmie VII, VII i IX kadencji. Przyczynek do analizy zjawiska wymiany partyjnych elit*, „Świat Idei i Polityki” 2020, tom 19, s. 79-99. DOI:10,15804/siip202004
  10. Lewandowski A., *Between Cooperation and Competition: Electoral Alliances of the Parliamentary Opposition in Poland during the 2018–2019 Series of Three Elections*, „Czech Journal of Political Science” 2021, vol. 2, s. 167-185. DOI:10.5817/PC2021-2-167
  11. Lewandowski A., *Wybory samorządowe jako przestrzeń rywalizacji politycznej Platformy Obywatelskiej oraz Prawa i Sprawiedliwości. Przypadek wyborów do płockiej rady miasta*, [w:] *20 lat reformy samorządu terytorialnego. Próba ewaluacji*, red. A. Fordoński, A. Lewandowski, G. Radomski, Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2019 r., s. 205-222.

Badając ugrupowania postsolidarnościowe w polskim systemie partyjnym, uwagę skupiłem na dwóch przypadkach. Pierwszym w postaci Akcji Wyborczej Solidarność, która stanowiła ugrupowanie postsolidarnościowe, nie tylko wprost odwołujące się do tradycji „Solidarności”, ale jednocześnie będące formułą integrującą w oparciu o NSZZ „Solidarność” mniejsze partie postsolidarnościowe ukształtowane po 1989 roku. Drugim przypadkiem poddanym analizie była Platforma Obywatelska, którą uznaję za ugrupowanie post-

postsolidarnościowe, powstałe m.in. w wyniku rozłamów i wreszcie upadku AWS, ale także innej uznawanej za postsolidarnościową partii, jaką była Unia Wolności.

W chronologii zdarzeń powstanie AWS i PO dzieli jedynie 5 lat. Jednocześnie jednak jest to diametralna różnica, jeżeli uwzględnimy okoliczności i polityczną atmosferę powstania obu ugrupowań oraz moment rozwoju polskiego systemu partyjnego.

Porównanie tych dwóch partii pozwala nie tylko określić różnice w ich funkcjonowaniu, ale ukazuje również proces profesjonalizacji i instytucjonalizacji polskiej sceny politycznej. Oba analizowane ugrupowania zdołały zwyciężyć w wyborach parlamentarnych i współtworzyć rząd, niemniej jednak PO, w przeciwieństwie do AWS, nie rozpadło się, przeciwnie – zdołało wygrać kolejne wybory, stając się partią, która jako pierwsza w Polsce po 1989 roku sprawowała rząd dwie kadencje z rzędu.

W toku prowadzonych badań główną uwagę skupiłem na wewnętrznej strukturze partyjnej oraz parlamentarnej reprezentacji obu ugrupowań. Główne różnice pomiędzy AWS a analizowaną partią post-postsolidarnościową, jakie wskazuję w swoich badaniach, sprowadzają się do trzech podstawowych płaszczyzn.

1) Pierwszą są różne struktury organizacyjne obu ugrupowań. AWS jako partia koalicyjna z wewnętrznym rozproszeniem organizacyjnym i wieloma liderami wytworzyła wewnątrz siebie unikalną strukturę, która będąc adekwatną wobec potrzeb poszczególnych małych partii, nie stanowiła elementu stabilizującego wieloelementową całość, co ostatecznie przełożyło się na tendencje odśrodkowe. Z kolei PO przez pierwszy okres od powstania dystansowało się od bycia partią polityczną, ostatecznie jednak pod względem struktury stało się partią jednolitą o silnej centralizacji. Konkludując ten wątek, kluczową kwestią było to, że w przeciwieństwie do AWS PO skutecznie przeszło proces instytucjonalizacji i infuzji wartości, co pozwoliło mu przetrwać zarówno wyborcze porażki, jak i zmiany na stanowisku przewodniczącego partii.

2) Druga analizowana płaszczyzna dotyczyła kwestii programowych. W tym przypadku profil programowy AWS również odzwierciedlał koalicyjną charakterystykę ugrupowania, z kolei PO jako początkowo partia konserwatywno-liberalna, mimo ewolucji programowej i ideowej zachowało spójność programową do tego stopnia, że kwestie ideowe nigdy nie zachwiały trwaniem tego ugrupowania.

3) Trzeci obszar analiz dotyczył parlamentarnej reprezentacji. W badaniach podjąłem się określenia znaczenia parlamentarnej reprezentacji w strukturze poszczególnych ugrupowań na poziomie formalnym. Analizowałem również zbiorowy portret parlamentarzystów

poszczególnych ugrupowań. Na podstawie przeprowadzonych badań oraz przeglądu literatury mogę stwierdzić, że z jednej strony na poziomie formalnych rozwiązań obecnych w statucie PO znaczenie reprezentacji parlamentarnej jest istotne, chociażby przez fakt, że parlamentarzyści tej partii, niejako z automatu wchodzi w skład centralnych organów partyjnych. Z drugiej jednak strony praktyka polityczna pokazuje, że dominującym w przypadku PO jest organ wykonawczy partii. Warto jednakże nadmienić, że Platforma Obywatelska nie stanowi tu oryginalnego przypadku na polskiej scenie partyjnej.

W przypadku AWS reprezentacja parlamentarna miała swoją wyjątkową silną i oryginalną pozycję, którą zawdzięczała złożonej strukturze wewnętrznej AWS i jednocześnie faktowi, że pośród parlamentarzystów w zdecydowanej większości znajdowali się liderzy poszczególnych partii i stowarzyszeń, które AWS współtworzyły.

Oprócz wymienionych trzech głównych płaszczyzn badawczych podejmowałem też problematykę udziału PO w wyborach samorządowych, którą analizowałem w kontekście zjawiska upartyjnienia wyborów samorządowych oraz zagadnienie funkcjonowania PO w ramach opozycji parlamentarnej po 2015 roku, w szczególności jego relacje z innymi opozycyjnymi ugrupowaniami w kontekście wyborczych strategii przed podwójnymi wyborami w 2019 roku.

Badania nad Akcją Wyborczą Solidarność oraz Platformą Obywatelską stanowią istotny wkład w badania nad polskimi partiami, w szczególności w ramach luki badawczej w zakresie studiów nad kluczowymi dla polskiej polityki po 1989 roku partiami postsolidarnościowymi.

Drugim zagadnieniem wokół którego koncentrowały się moje zainteresowania badawcze, była problematyka **kryzysu migracyjnego oraz bezpieczeństwa kulturowego i społecznego Polski**. Efektem prowadzonych badań było pięć rozdziałów w pracach zbiorowych oraz trzy artykuły w polskich czasopismach naukowych:

1. Lewandowski A., *Demografia i edukacja – dwie „zapomniane” składowe bezpieczeństwa państwa polskiego*, [w:] *Zagrożenia niemilitarne bezpieczeństwa Polski na przełomie XX i XXI wieku*, red. T. Panecki, M. Marciniak, Wydawnictwo Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztor, Pułtusk 2015, s. 139-151.
2. Lewandowski A., *Teoria sekurytyzacji a ponowoczesne koncepcje władzy*, [w:] *Bezpieczeństwo Europy – bezpieczeństwo Polski*, t. 4, red. E. Maj, W. Sokół, A. Szwed-Walczak, Ł. Jędrzejki, Wydawnictwo Naukowe UMCS, Lublin 2017, s. 37-54.

3. Lewandowski A., *Bezpieczeństwo kulturowe jako przestrzeń sporu politycznego pomiędzy Prawem i Sprawiedliwością a Platformą Obywatelską. Analiza programów wyborczych*, [w:] *Człowiek wobec współczesnych wyzwań kulturowych*, red. E. Chojnacha, J. Michalski, Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2016, s. 147-159.
4. Lewandowski A., *Komercjalizacja edukacji jako narzędzie kształtowania bezpieczeństwa społecznego. Analiza koncepcji programowych Platformy Obywatelskiej w okresie rządów (2007-2015)*, „Annales UMCS. Sectio K” 2022, Vol. XXIX, 1, ss. 125-140. DOI:10.17951/k.2022.29.1.125-140
5. Lewandowski A., *The role of a local community and local government in the education system in programs of selected Polish liberal parties*, „Copernicus Journal of Political Studies” 2019, nr 2, s. 31-43, DOI:10.12775/CJPS.2019.010
6. Lewandowski A., *Obraz kryzysu migracyjnego na łamach tygodnika „Do Rzeczy”*, [w:] *Kryzys migracyjny a bezpieczeństwo Polski i Unii Europejskiej. Wybrane aspekty*, red. A. Lewandowski, I. Monolatii, M. Polakowski, Wydawnictwo Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Płocku, Płock 2017, s. 211-228.
7. Lewandowski A., Fordoński A., *Polish Media Debate on the Migration Crisis. The Case of Opinion-Forming Media*, „Annales UMCS, Sectio K. Politologia” 2019, vol. XXVI, 2, s. 139- 157. DOI:10.17951/k.2019.26.2.139-_157
8. Lewandowski A., *Kryzys migracyjny jako zagrożenie bezpieczeństwa kulturowego w opinii studentów bezpieczeństwa wewnętrznego*, [w:] *Bezpieczeństwo społeczne. Konteksty. Zagrożenia. Perspektywy*, red. A. Lewandowski, J. Michalski, M. Wolińska, Wydawnictwo Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztor, Pułtusk 2019, s. 345-362.

W ramach badań nad wymienionym tematem przeprowadziłem teoretyczne studia nad problematyką bezpieczeństwa kulturowego i społecznego jako istotnych elementów bezpieczeństwa państwa oraz nad teorią sekurytyzacji, która w kontekście badań nad kryzysem migracyjnym została wykorzystana jako narzędzie do przeprowadzenia analiz. W wymiarze teoretycznym szczególną uwagę zwróciłem na wpływ rozszerzenia zagadnień bezpieczeństwa państwa o wątki niemilitarne. Zagadnienie to odnosiłem do problematyki współczesnych studiów nad polityką bezpieczeństwa, co pozwoliło włączyć w te rozważania także m.in. bezpieczeństwo społeczne czy kulturowe. Z drugiej strony, dokonując analizy i interpretacji koncepcji sekurytyzacji, wykazałem, że takie zagadnienie jak problematyka kryzysu migracyjnego stanowić może przedmiot tegoż

procesu, co z kolei sprawia, że staje się on nie tylko istotny z perspektywy bezpieczeństwa państwa (również w wymiarze społecznym i kulturowym), ale może być także używany jako znaczący element politycznych sporów. Z tego też powodu skupiłem się na zagadnieniu relacji pomiędzy sekurytyzacją a władzą polityczną, co analizowałem w wymiarze teoretycznym, podejmując w tym kontekście studia nad wybranymi współczesnymi koncepcjami władzy.

W kontekście kryzysu migracyjnego prowadzone przez mnie badania dotyczyły dwóch wybranych i istotnych aspektów omawianego zagadnienia: 1) debaty medialnej nad kryzysem migracyjnym oraz 2) politycznego sporu o interpretację zagrożeń z zakresu bezpieczeństwa kulturowego i społecznego.

Badając dyskurs medialny związany z kryzysem migracyjnym, zwróciłem uwagę na występowanie nie tylko opisu zjawiska migracji, ale także budowania w obrębie mediów określonych narracji na jej temat. Narracji, które odpowiadały niejako podziałowi politycznemu na zwolenników i przeciwników systemowej relokacji imigrantów i związanych z nią konsekwencjami. W znaczącej części dyskursu medialnego stosowane były narzędzia sekurytyzacyjne: w analizowanych narracjach medialnych relokacja uchodźców wiązana była z zagrożeniami dla bezpieczeństwa państwa wynikającymi ze zderzenia kultur oraz potencjalnym zagrożeniem terroryzmem. Przeprowadzone analizy dyskursu medialnego pozwoliły również na stwierdzenie, że kryzys migracyjny przedstawiany w polskich mediach zajmował miejsce na continuum od zagrożenia dla państwa polskiego do wyzwań stawianych przed Polską w kontekście jej udziału w polityce europejskiej.

Dyskurs medialny stanowił niejako odbicie politycznego sporu o interpretację zagrożeń w zakresie bezpieczeństwa kulturowego i społecznego. Analizując tę problematykę, określiłem zasadnicze różnice w tym obszarze pomiędzy dwiema największymi i dominującymi w polskim systemie politycznym partiami politycznymi – PO i PiS. Oba ugrupowania prezentowały fundamentalnie różne stanowiska względem diagnozowania i przeciwdziałania wobec:

- zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa kulturowego, czego przykładem były różnice, które dotyczyły m.in. postrzegania integracji europejskiej jako zagrożenia dla narodowej tożsamości (PiS) lub możliwości rozwoju kultury narodowej w integrującej się Europie (PO),

- zagrożeń w obszarze bezpieczeństwa społecznego, co analizowałem na przykładzie realizowanej przez PO a krytykowanej przez PiS komercjalizacji edukacji. W ramach sporu na tym tle PO postrzegało urynkowanie edukacji jako szansę dla polskiej gospodarki, modernizację państwa oraz wzrost indywidualnego potencjału Polaków; PiS z kolei artykułował potrzebę konserwatywnego spojrzenia na szkołę, która ma wychowywać i kształtować odpowiedzialnego członka wspólnoty o określonym kanonie wartości i kulturowej tożsamości.